

259.825

259825

A GYAKORIBB BETEGSÉGEK OTTHONI GYÓGYÍTÁSA.

IRTA ÉS KIADJA :
LUZSÉNSZKY ALFONZ.

BUDAPEST, 1926.
NEMZETI ÉLET NYOMDAVÁLLALATA, VI., Ó-UTCA 2.

(R
2)

259.825

ORSZ. SZÉCHENYI-KÖNYVTÁR
N Növedéknapló
1954 év 77 SZ

R
1955

Előszó.

„Az igazságért tusakodjál lelked javára és halálig harcolj az igazságért.“ A Szentírásnak eme szavaival nyújtom át e kis könyvet az olvasónak. A Szentírásnak eme szavai adtak lelkemnek annyi erőt tizennégy éven keresztül, mert tizennégy év óta üldöznek azért, hogy a szegény betegeket otthoni kúrákra kioktatom. Kneipp, Bilz, Platen szintén írtak könyveket a természetes kúrákról, de én tölem ezt bűncselekménynek vették.

„Iparkodjunk minél több emberrel jót tenni, mert ez az igaz felebaráti szeretet.“ Ez volt az én jelmondatom, ezt hirdetem most is. Ne törődjünk azzal, hogy kenyéririgységből meg-rágalmaznak, a fődolog az, hogy sokaknak használjunk. Ne vegye el kedvünket, hogy sok balga ember nem fogadja be az igazságot, mert ugyancsak a Szentírásban olvassuk, hogy „a gonoszok nehezen javulnak meg s a bolondoknak végtelen a száma.“

Sok oldalról sürgetve, ösztökélve, ismét kibocsátom könyvemet, a szenvedők felvilágosítására. A címe új, tartalma rövidebb, de a gyakrabban előforduló dolgok mind benne vannak. Minthogy a kapzsi kufárok azzal vádoltak meg engem, hogy félrevezetem a hiszékeny embereket, lehetőleg mindenütt idézem Meringet, Klemperert stb., akiknek tanítását holmi széllal bélelt áltudósok meg nem dönthetik. Csak azt találja meg e könyvben az olvasó, amit a napnál is világosabban be lehet az orvosi könyvekből bizonyítani. Egyébként a könyvem csekély ára is bizonyítja, hogy nem anyagi nyereszkeedésből adtam ki művemet.

E könyvből is megismerheti mindenki azt az igazságot, amelynek a köztudatba való vitele annyi ellenséget szerzett nekem: hogy t. i. a gyógyhatású szerek mind növényi, vagy ásványvizi anyagokból állanak! Az iparilag előállított vegy-

szerekkel csak csillapítani lehet. A csillapítás pedig nem gyógyítás. Ha azután mégis meggyógyul a beteg, akkor sem a csillapítószerrek gyógyították meg, hanem a természet ereje.

Térjünk vissza a természethez, mert a természet Istenhez vezet!

Budapesten, 1926. évi december havában.

LUZSÉNSZKY ALFONZ

(I., Mohai-út 25/a.)

A lélekzőszervek betegségei.

Tüdőgümőkór. (Népiesen: tüdőcsúcsshurut, tüdővész, sorvadás. Tuberkulosis, phthisis pulmonum.) Ismertetőjelek: kezdetben köhécselés, kevés köpet, fejfájás, könnyű kifáradás, étvágytalanság, gyomorpanaszok, a testsúly fogyása. Az egyik tüdőcsúcs felett, vagyis a kulcsosont felett, besüppedés. Előrehaladottabb stádiumban a betegek lesoványodnak, sokat köhögnek és köpnek, a köpet bő, nyákos-genyес, gyakran gomolyos rostokat és gümőbacillusokat tartalmaz. A végső stádiumban a lesoványodás nagyon erős, a köhögés nagyon gyakori, a köpet súlyos, koppanó. (Klemperer: Diagnostisztika.) Vértköpés a tüdőgümőkór mindegyik stádiumában előfordulhat és magában véve nem kedvezőtlen előjel. Láz mindig van, ha a gümős folyamat a tüdőben terjed; hiányzik ellenben, ha a betegség megállapodik; annál magasabb, minél gyorsabban terjed a gümőkór. A hőmérsék a délutáni órákban étvágytalanság, rosszullet és könnyebb rázóhideg kíséretében emelkedik és éjjel ismét a rendes, vagy a rendesnél alacsonyabb hőmérsékre száll le, a rettegett, bőséges éjjeli izzadással. (Mering: Belgyógyászati tkv.)

A tüdőgümőkórhoz járulhat: mellhártyagyulladás, légmell, vérszegénység, bélhurut s egyéb szervek gümőkórja is.

Biztosan ható specifikus gyógyszer a gümőkór ellen nem ismeretes. (Mering és mások.) A Koch-féle tuberkulin therapeutikai értékéről megoszlanak a vélemények. A Müller Klinikai Recipekönyve ezt mondja: A tuberkulin-kúrát ellenjavalttnak tartjuk: 1. gyenge, vérszegény egyéneknél, akiknek szapora érlökésük van, vagy a bőrük erősen pigmentált (festékezett); 2. előrehaladott stádiumban levő gümőkórosoknál, akiknek vegyes fertőzésük, vagy tüdőszakadékaik vannak, *már csak azért is, nehogy diszkreditáljuk a gyógyítást*; 3. magas lázzal bíró tüdőgümőkórosoknál, akiknek hőmérséklete tuberkulinra nem reagál; 4. olyan esetekben, ahol a testsúly a tuberkulinkúra alatt foko-

zatosan kisebbedik; 5. gégegümőkóros komplikációnál, ahol a tapasztalat szerint gyakran súlyos tünetek jelentkeznek a tuberkulin hatására; 6. más szervek súlyos megbetegedései esetén. Direkte *ártalmasnak* tartjuk a tuberkulinterapiát: 7. a nagyobb lázzal járó, kiterjedt tüdőbeli gyulladásos folyamatoknál, amelyeknek elsajtosodás a következménye; 8. mikor a tüdőgümőkórságot hurutos tüdőgyulladás, vagy kanyaró és influenza utáni tüdőgyulladás kíséri, ahol köpés nincsen, de egy egész tüdőlebenyben előrehaladó gümős folyamat van.“ (Ez a nyolc kivétel magyarul úgy hangzik, hogy a tuberkulin olyanoknak való, akiknek komoly bajuk nincsen.)

Most halljuk ismét Mering Belgyógyászati tankönyvét: „Mivel egy oly szer sem ismeretes, amely a tüdőben megtelepedett gümöbacilluszokat megsemmisíthetné, vagy elterjedésükben akadályozhatná, vagy mérgeiket ártalmatlanná tehetné: arra vagyunk utalva, hogy a szervezetet a gümőkór elleni küzdelmében támogassuk és *erősítsük*, ami igen bőséges táplálással, a szabad levegőn hosszú ideig való tartózkodással és némely ártalom (por, füst) távoltartásával történhetik. Ha bőséges táplálkozással sikerül a tüdőbetegek testsúlyát jelentékenyen emelni, többnyire azt látjuk, hogy a tüdő helyi elváltozása is megállapodik, vagy javul. Emellett meglehetősen közömbös, hogy *mit* eszik a beteg, csupán arról van szó, hogy meglehetősen sokat egyék. Azért eleget tehetünk a beteg egyéni ízlésének és céltudatos étrenddel gondoskodunk arról, hogy a beteg szívesen egyék, de csekély étvágyú betegeket is erélyes rábeszéléssel bőséges táplálkozásra lehet rávenni.“ A tudós tanár ezután ajánlja a tejet, tejfölt, vaját, zsírokat, burgonyát, rizst, tésztaikat, húsokat, tojást. „Mesterséges tápszerek, mint nutrose, somatose, húsnedv, stb. csak ott jönnek tekintetbe, ahol étvágytalanság miatt a betegek a közönséges étrendet nem bírják. Alkoholos italokat kis mennyiségben élvezhet a beteg, amennyiben ez az étvágyat emeli, kerülendő azonban vérköpésnél. A bőséges táplálék mellett a szabad levegőn való minél hosszabb tartózkodás a legfontosabb gyógytényező. — Landerer a *fahéjsavat*, mint specifikumot ajánlotta a gümőkór ellen; ez a szer sem részesült általános elismerésben. — A *kreozot* nem specifikus szer a gümöbacillus ellen, mint azt némelyek hitték.“ Vámosy Gyógyszertana mondja: „Alig képzelhető, hogy a szokásos kreozot-adagokkal a szervezetben olyan koncentráció

volna elérhető, amely a tuberkulózis elpusztítására szükséges... Ha emésztési zavart okoz — ami gyakran történik — jobb azonnal felhagyni vele.“ — „A fahéjsavat bőr alá fecskendezik kétes eredménnyel.“

A kreozot hatóanyaga a guajacol, geosot, thiocol, sirolin, guacamphol, fagifor stb. nevű készítményeknek. A kreozot a bükk-fakátránynak destillációs terméke.

A fentiek összegezéséből látjuk, hogy a tüdőbajnál eredményesen csakis az erősítőszereket használhatjuk. Ezeket a könyv végén és a gyomorhurutnál ismertetjük.

A tüdőgümőkór egyes jelenségeinek gyógyítása a következőképpen történik:

Köhögés. Le kell szoktatni a beteget az úgynevezett krakogásról. Óvni kell az izgalmaktól. Szívós, nehezen tapadó, nehezen oldódó váladéknál nem szabad a köhögést csillapítani. Adjunk a betegnek éjszakára keresztkötést, de csakis akkor, ha vércöpetéstől nem kell tartani. Megpróbálhatjuk a belélekezéseket is: fölforralunk 2—3 deci vizet, belecsöppentünk 10—20 cseppet a belélekezési szerből, azután ráteszünk egy tölcsért és a felszálló gőzt beszívjuk. Belélekezéshez alkalmas szerek: a finom terpentinolaj, továbbá a fenyő-, borsosmenta-, eukalyptus-olaj, a kreozot stb. (Elég egy dekát venni a drogériában.) Ami a belsőleges szereket illeti, ezek közül mellőzzük az „undorító“ hánytató-köptetőket: az ipecacuanhát, stibiumot, minthogy van elegendő más is. Ne üljünk föl továbbá a hirdetett sok képtelen specialitásnak, teakeverékeknek, pasztilláknak, szörpöknek stb., mivel az orvosi egyetemeken hivatalosan tanított gyógyszer-tani könyvek elég sok köpetoldó növényt sorolnak fel s ezeket olcsón megkapjuk a drogériákban. Ezeket lásd a könyv végén.

Ha a beteg túlságosan sokat köp, akkor timsós, terpentines, perubalzsamos belélekezést alkalmazunk s pemetefűből, vajszerű fűből, harmatfűből, zuzmóból főzünk neki teát. Ameddig csak lehet, mellőzzük a méregtartalmú kábítószereket: a codeint, dionint, pantopont, morfiomot, ópiumot stb.

Láz esetén lefektetjük a beteget. A szobában friss levegőről gondoskodunk. Hideg lemosásokat, vagy keresztkötéseket alkalmazunk. A lemosáshoz használt vízhez ecetet, vagy sósborszeszt is vegyíthetünk. Patikaszer: chinin, phenacetin, antifebrin, pyramidon.

Éjjeli izzadásnál bocsássunk a beteg szobájába friss levegőt, alkalmazzunk hideg lemosásokat, kereszktételeket, adjunk neki lefekvéskor 1—2 kanál konyakot tejben. Patikaszerek: zsálya-tinktúra, kanadai hydrastis kivonata (igen hatásos, de drága és hami-sítják.) Mellőzzük a mérgeket: atropin, agaricin.

Vérköpésnél fektessük le a beteget s ne engedjük se mozogni, se beszélni. Izgató ételeket, italokat ne adjunk neki. Nagyobb, veszélyes tüdővérzésnél adjunk egy evőkanálnyi konyhasót, vagy timsót vízzel. Patikaszerek: hydrastis vagy anyarozs kivonata, pantopon stb.

Oldalszúrásoknál, hátszúrásoknál, mellkasi fájdalma-knál hideg-vizes borogatások, ecsetelés jódtinktúrával, továbbá mustárlisztes borogatás (a mustárliszttet péppé nedvesítjük és két vászon közé tesszük), vagy mustárpapír, repülőkenet stb.

Lélekzési nehézségeknél patikaszerek: jódkálium, lobelia-tinktúra, natriumnitrit, amyl-nitrit.

Gégekü-mőkór-nál belélekzések, ecsetelések, borogatások.

A tuberkulózis-ról már rengeteg sokat írtak össze, de több gyógyítóeszközt a szakkönyvekben sem találunk. Az üzleti élel-messég sok mindenféle szert hirdet, de csak egy biztos mód van a javulásra: erősödni.

Légesőhurut. (Bronchitis.) Ismertetőjelek: köhögés. köpködés, gyakran mellkasi fájdalma-k, olykor lesóványodás. Idült eseteknél tüdőtágulás, a szív jobbkamrájának megnagyobbodása, asztmás rohamok. Bűzös köpet.

Gyógyítás. Hevenyész. lázas eseteknél ágybanfekvés egyenletes melegben, meleg borogatások a mellre, hátra, hasra, meleg begöngyölések, meleg fürdők, meleg limonádé, izzasztó-teák (hársfavirág, bodzavirág, kamilla, orosztea). Nappal ne csillapítsuk a köhögést, sőt inkább oldószereket adjunk. (Lásd a könyv végén.) Könnyű székelésről gondoskodjunk. A szoba levegőjét tartsuk nedvesen (pl. egy edény vizet tegyünk a kályhára, vagy perme-tezzünk).

Idült eseteknél fontos a mellnek és nyaknak edzése nyáron napkúrákkal, télen pedig védekezés meleg alsóruhákkal. Dohányzás ártalmas. Szív-baj, vese-baj megfelelően kezelendő. Az orvosságok a könyv végén. Mellőzzük az aspirint, de ha már lehetetlen nélkülözni, acidum acetylo-salicylicum néven kérjük, így olcsóbb.

Tüdőtágulás. (Emphysema pulmonum.) Ismertetőjelek: rövid, gyöngye lélekzetvétel szörtyögéssel, elkékülés, köhögés, köpködés. A mellkas hordóalakú, mindkét felén a vivőerek gyakran duzzadtak.

Gyógyítása ugyanúgy, mint a légsőhuruté, az orvosságokat lásd a könyv végén.

Légsőgörcs. (Asthma bronchiale.) Ismertetőjelek: hirtelen támadó köhögési roham, fuldoklás, görcs érzése a torokban; azután az arc elkékül, a mell kiduzzad s a kilélekzésnél fütyülő hangok hallhatók. A roham végefelé dugóhuzóforma fonalszerű köpet ürül ki. (A szívasztmánál ez a jellegzetes köpet hiányzik.)

Gyógyítás. Roham esetén vigyük a beteget friss levegőre, szedjük le róla a szorító ruhadarabokat, dugjuk a kezeit, lábait forró vízbe, vagy tegyük a mellére, karjaira, lábászáraira mustárpapírt, vagy mustárpépet, vagy kenjük be mustárszesszel, szagoltassunk vele tormát, vagy egyéb erősszagú dolgot, adjunk neki forró kávét s esetleg beöntést. Belsőleg minden narkotikus szer könnyítőleg hat. (Chloral, morphium, natrium nitrosum, coffein, stramonium, atropin stb., orvosi rendeletre.)

Rohamközötti időszakban a kezelés ugyanolyan, mint az idült légsőhurutnál.

Izzadmányos mellhártyagyulladás. (Pleuritis exsudativa.) Vagy hirtelen kezdődik rázóhideggel és oldalszúrással, vagy lassankint az oldalban székelő fájdalmakkal, gyakran levegő utáni kapkodással. A láz rendetlenül ingadozó. Sok idült betegnél az izzadmányok felszívódása után a két mellhártyalemez összenő.

Gyógyítás. A beteget ágyba fektetjük, a mellére hideg borogatásokat rakunk, esetleg meleg begöngyöléseket alkalmazunk s izzasztóteákat adunk. Ugyane célból némelyek ajánlják a natrium salicylumot 1 grammos adagban, naponta 3—4-szer. Mások továbbá ajánlják a vizelethajtókat, amiket a könyv végén sorolunk fel. Szintúgy ajánlják az enyhe hashajtókat is. Láz ellen chinin, pyramidon, phenacetin stb. Az orvos tudhatja megmondani, hogy az izzadmány lecsapolása szükséges-e.

Száraz mellhártyagyulladásnál jeges borogatással, köpölyözéssel, mustárpapírral, vagy jódtinktúrás ecseteléssel enyhítjük a fájdalmakat. A beteg addig maradjon az ágyban, míg a dörzsölésre emlékeztető zörejek a mellhártyában elmúlnak. A hevenyész jelen-

ségek elmúltával a beteg fekdjék az egészséges oldalára s így vegyen mély lélekzeteket.

Rostonyás tüdőgyulladás. (Pneumonia genuina acuta.) Hirtelen kezdődik, rázóhideggel, oldalszúrással és köhögéssel. Állandóan magas láz kíséri. A köpet rozsdaszínű. A betegség harmadik napja körül gyakran kis hólyagcsoportokból álló kiütés mutatkozik a száj és orr körül. A javulás úgy 8—9 nap múlva kezdődik, a láz 10—11 nap múlva esik, az izzadmány 1—4 hét múlva szivódik fel, gyöngye egyéneknél sokszor 1—1½ év múlva. Iszákosoknál, szívbetegyeknél, öregeknel kedvezőtlen lehet a kimenetele.

Gyógyítás. Enyhébb esetek kezelést alig igényelnek. Az oldalszúrásokra nézve lásd a mellhártyagyulladásnál mondottakat. Láz ellen hideg lemosások, esetleg lázcsillapító szerek. Szomjúságcsillapító italok. Hashajtók. Esetleg érvágás. Piócák. Elestettségnel bor, konyak, pezsgő, feketekávé, kámforinjekció stb. A szív erejének fenntartására kiváltkép ügyelni kell.

A hurutos tüdőgyulladás e légcsőhurutból fejlődik, ragályos betegségek alatt. Gyógyítása a fentebbiek szerint történik.

Szamárköhögés. (Pertussis.) Jellemzi a köhögési rohamok nagy száma, gyorsan egymásután mély, sóhajyszerű, sivító belélekzéstől félbeszakítva. A beteg arca kékesvörös és duzzadt lesz, a nyakerek kidagadnak. A nyelvfeken legtöbbször szürke fekély keletkezik.

Sokféle szert ajánlottak, amelyek a betegséget állítólag megrovidítik, megszüntetik. (Chinin, antipyrin stb.) Fenyegető jellegű rohamoknál aethert, vagy chloroformot lehet adni belélekzésre, vagy belsőleg enyhébb narkotikumot (codein.) Friss levegő, levegőváltás a leggyakrabban segít. Mustáros fürdők. (Egy marék mustárliszt egy fürdővízbe.) Orrbajok gyógyítandók.

Gégehurut. (Laryngitis.) Ismertetőjelek: rekedtség, torokfájás, nyelési nehézségek, kaparás; nyomás érzése a torokban, nyáladás, köhögési inger, kevés köpés, olykor egy csöpp vérrel. Gyermekyeknel rendetlenül ingadozó láz.

Gyógyítás. Nyakborogatások, belélekzések terpentinolajjal, timsóval, menthollal, hyperollal stb.

Orrhurut. (Rhinitis.) Az orrváladék bő, nyálkás-genyes, olykor bűzös. Fejfájásokkal is jár néha.

A kezelése úgy történik, hogy az orrba naponta többször 1 százalékos timsó-, konyhasó-, vagy bóroltatot, vagy hydrogenium hyperoxydatum 2 százalékos oldatát felszívjuk, vagy felpermetezzük.

Az emésztőszervek betegségei.

Hevenyés gyomorhurut. (Gastritis acuta.) Gyomorrontás folytán keletkezik. Ismertetőjelei: súlyos emésztetlenségi tünetek, hányás, érzékenységi a gyomor táján; fejfájás, láz, szürkés nyelv, szomjúság, gyomorégés. Néha székrekedés.

Gyógyítás. Legcélszerűbb egy napig koplalni. Egy-két napig csak könnyű ételekkel szabad táplálkozni. Ha székrekedés van, hashajtókat kell alkalmazni, ellenben a hasmenést csak akkor csillapítsuk, ha nagy mértékben támad. A fájó gyomorra meleg borogatásokat rakjunk. Magasabb láznál 30 százalékos féltüredők. Hányásinger ellen jégdarabkákat nyeletünk. Szomjúság ellen szódavizet adunk. Hányás után orosz-teát. Gyomorégés ellen: magnézia és szóda-bicarbona (mindegyikből 2 dekát összekeverni) 1—1 késheggyel étkezés után. (Súlyosabb eseteknél az orvos belladonnát, morphiumot rendel.)

Idült gyomorburut. (Gastritis chronica.) Emésztetlenségi tünetek, étvágytalanság, gyomornyomás, gyomorégés, gyomor-fájdalom, böfögések jellemzik. A beteg sokszor savanyú, pikáns ételeket kíván. A nyelv szürkés. A szájszag kellemetlen. Fejfájás, székrekedés, lesóványodás fordulhat elő.

Gyógyítás. Mindenekelőtt hárátsuk el az ártalmas dolgokat: iszákosságot, sok ülést, rossz fogakat (amikkel nem lehet rágni), a szorító ruhadarabokat s könnyen emészthető ételeket adjunk a betegnek. Itassunk vele sok vizet. Alkalmazzuk az imént a hevenyés gyomorhurutnál felsorolt eljárásokat és orvosságokat. Gondoskodjunk könnyű székelésről. — Ártalmasak: a friss kenyér, kelfélék, a karfiolt kivéve), a burgonya egészben, a bab, borsó, lencse, uborka, nyers gyümölcs, savanyú befőttek, kemény tojás, kemény sajt, minden zsírféle (vaját kivéve), főtt tészta, a liba, kacs, spékelt vad, zsíros sült halak, füstölthúsok.

Az orvosságok közül elsősorban a *hígított sósav* említendő. Egy deka elegendő 2 liter vízbe; étkezés közben adjunk be egy

kávéskanállal. Az agyondícsért karlsbadi kura (illetőleg az ennek hatóanyagát kitevő kénsavas natrium) idővel még jobban elrontja a gyomrot. Ugyanígy vagyunk a reklámozott gyomorsókkal is. A növényi szerek közül első helyen áll a *china-fa kérge*, továbbá azok az erősítő növényi szerek, amelyekről Vámosssyék Gyógyszertana is bevallja, hogy „a javasasszonyok titkos gyógytárából vándoroltak be a modern gyógyszerek tárházába.” (Lásd a könyv végén.) Ezekkel a növényi szerekkel a gyomorhurutot elég rövid idő alatt gyökeresen ki lehet gyógyítani.

Idegcs gyomorfájás. (Dyspepsia nervosa.) Ennél a bajnál az objektíve kimutatható többnyire nem felelnek meg a panaszok élelkségének. A gyomortáj legtöbbször fájdalmas. Idegességre való hajlamosság, neuraszténias tünetek tapasztalhatók. Az idült gyomorhurutra vezető ártalmasságok hiányzanak.

Gyógyítás. Szabályozzuk az életmódot. Gyógyítsuk az idegességet, ideggyöngeséget, hysteriát. Főleg pedig a rendes gyomorhurutot ne nézzük gyomoridegességnek!

Gyomortágulás. (Dilatatio ventriculi.) Jellemzi a nagyobb időközökben előforduló bőséges hányás. A felfújt gyomor alsó határa a köldök alatt van. Rendetlen székletét, kevés vizelet, száraz bőr. Lesoványodás.

Gyógyítás. Az ideggyöngeség, iszákosság gyomorvégszűkület, emésztetlenség gyógyítandó. Könnyebb eseteknél elegendő a gyomorhurutnál ismertetett diéta. Egyébként kerülendő az ivás s azonkívül gondot kell fordítani az étkezés utáni nyugalomra, továbbá az idült gyomorhurutnál elmondottakat kell alkalmazni.

Gyomorfehély. (Ulcus ventriculi.) Ismertetőjelek: 1. nagy gyomorfájdalmak étkezések után, amelyek a hát és vállak felé is kisugárzanak, de hányás után megszűnnek s éhgyomornál nem fordulnak elő; 2. sok savanyú hányás (amely az eseteknek alig 20 százaléknál hiányzik) olykor epével; 3. véres hányás és véres székletét; ez a legfontosabb jel. E három sarkalatos jelenség mellett a gyomorhurut jelei is előfordulhatnak. A gyomorfehélyt gyakran összetévesztik az ideges gyomorfájással, az idült gyomorhuruttal, rákkal, epekőkölikával.

Gyógyítás. A gyomorvérzés idején vízszintesre fektetjük a beteget, megtiltunk minden mozgást, sőt enni sem adunk a betegnek s azután is tejet tejesételeket s egyéb könnyű táplálékot adunk neki. Ha a vérzés el nem áll, orvost kell hívni.

Gyomorrák. (Carcinoma ventriculi.) Ismertetőjelek: Az eseteknek mintegy 40 százalékában a gyomor táján daganatot lehet érezni. Gyakori hányás, a hányadék néha kávéaljszínű, gyakori gyomorfájás. Állandó evési undor, sínylődés. Tartam legfőlebb 2—3 év.

Gyógyítása sebészi műtéttel történik. Itt csak azért említjük föl az ismertetőjeleket, hogy olvasóink a bajt fölismerjék.

Hevenyés bélhurut. (Enteritis acuta.) Ismertetőjelek: hirtelen keletkező, gyakran ismétlődő hasmenés (rendszerint kólikával és végbélgörccsel). Súlyos eseteknél híg, nyálkás székletét. Gyakran hányás is van. Némelykor láz. Legtöbbször kisebb-nagyobb elgyengülés. Felpuffadás, gyomorégés, fejfájás.

Gyógyítás. Ágybanfekvés. Meleg borogatások a hasra. Keményítő beöntések. Meleg teák, cukor helyett sacharinnal. Enyhe hashajtók: ricinus, kalomel, rhebarbara-gyökér. Ha a hashajtók és beöntések után is megmarad a hasmenés, összehúzó szereket adunk. Csokoládé, kakaó, birsalma, alma, naspolya, áfonya, vörösbör. A többit lásd a könyv végén.

Idült bélhurut. (Enteritis chronica.) Hónapokig tart, a hasmenések nyákos, genyes, véres keverődéssel, gyakran ismétlődnek és székrekedéssel váltakoznak. Lassú lesoványodás.

Gyógyítás. A gümőkór, lues, vérhas, rák elsősorban kezelendő. Hashajtóval, vagy (ha kemény bélsár van a belekben) beöntéssel kezdjük a tulajdonképeni kezelést s egy napig böjtöltetjük a beteget, azután összehúzó szereket adunk neki (lásd a könyv végén) és könnyen emészthető ételekkel tápláljuk, úgymint: kétszersült, keksz, sovány sült hús, burgonyapüré, soványhal, nyelv, dara, rizs stb. Ártalmasak: gyümölcs. főzelékek, saláták, tej, tésztaneműek, zsíros ételek, fekete kenyér, sör, fehér bor, erősebb szeszes-italok és általában sok folyadék. Melegítő haskötők viselése ajánlatos.

Bélfekély. (Ulcus intestini.) Hosszabban tartó, idült hasmenés jellemzi, amelynél a székletéhez vér és geny keverődik.

Kezelendő a bélhurutnál, gyomorfekélynél gümőkórnál és hagymáznál elmondottak szerint.

Hevenyés hashártyagyulladás. (Peritonitis acuta.) Ismertetőjelek: nagyfokú fölfuvódás, epés hányadék, időnként csuklás. A has nagyon fájdalmas, az arc beesett, az érlökés kicsiny és gyors, a lélekzés felületes és szapora.

Gyógyítás. Ágybanfekvés. A hasra hideg borogatások, később meleg. Hányásinger, csuklás ellen jégdarabkák nyelése, vagy Potio Riveri a patikából. Piócák a lágyéktájékra. Enyhe hashajtók, vagy inkább beöntések. Folyékony diéta (tej, leves, tojás). Szívgyöngesség esetén konyak, pezsgő, feketekávé stb.

Idült hashártyagyulladás. (Peritonitis chronica.) Ez a baj a rákbetegségen, vagy gümőkóron alapszik, többnyire általános sinylődéssel jár és a diagnózis csak akkor biztos, ha a gümőkórt, vagy a rákot más szervekben is ki lehet mutatni.

Gyógyítás. Erősítő táplálkozás, erősítő orvosságok (lásd a könyv végén) és az alapbetegségek gyógyítása.

Vakbélgyulladás. (Perityphlitis.) Ismertetőjelek: Fájdalom a vakbél táján, amely nyomásra erősödik; a hasizmok a vakbél táján erősen összehúzódnak. Hányás, székrekedés, láz. Gyors ér-lökés, a fehér vérsejtek elszaporodása. Mindezek a jelenségek a genyes vakbélgyulladásnál erősebbek s az üszkös formánál a legintenzívebbek.

Gyógyítás. Ha a láz a 39 fokot meghaladja s egyúttal az ér-lökések száma a százat, valamint, ha az összeesés tünetei mutatkoznak, akkor sürgős sebészi műtét szükséges. Egyébként föltétlen ágybanfekvés, az első két napon teljes böjtölés, azután tej kis adagokban. Hányásinger és szomjúság ellen jégdarabkák nyelése. A fájdalmak ellen az orvosi könyvek hol jégzacskót, hol thermophort ajánlanak, továbbá 50 százalékos alkoholos borogatásokat, valamint erős egyéneknél piócákat s a narkotikus szereket. A gyulladás elmúltával a fennmaradó székrekedés ellen bél-beöntések (félliter meleg vízbe 1 deka ricinusolajjal.)

Idült székrekedés. (Obstipatio habitualis.) Okai lehetnek: vérszegénység, sápadt betegség, hájbetegség, máj-, gyomor-, bél-, ideg gerinc-agybajok, végbélrák, méhferdülés, idült hashártyagyulladás, idült bélhurut, sok üléssel járó foglalkozások stb.

Gyógyítás. A székrekedés ellen reklámozott szerekek a száma légió. Hogy a divatosabbakat említsük, a „purgo“ hatóanyaga a phenolphthalein, ami reagens szer. A keserűvizeknek, valamint a karlsbadi sónak hatóanyaga kénsavas natrium, amely hosszabb használat után elrontja a gyomrot. A kalomel kénesőkészítmény, keresztes méreg. Egyébként az egyféle hashajtó huzamosabb használat után hatástalanná válik. Bélgörcsök alkalmával mellőzni kell a hashajtókat. A növényi hashajtók (lásd a könyv

végén) minden székrekedést megszüntetnek s minden más szert fölöslegessé tesznek. Ami végre a beöntéseket illeti, ezeket langyos vízzel eszközöljük s a vízbe tegyünk egy kevés szappant, vagy glaubersót, táblaolajt, ricinusolajt. A sok vízivás, valamint az éhgyomorra való vízivás, továbbá a gyomor és has kenetése is megszünteti a székrekedést.

Aranyeres csomók. (Nodi haemorrhoidales.) Ismertetőjelek: viszkető fájások a farban, végbélben, vértódulás a keresztcsont táján, székrekedés, felpuffadás.

Gyógyítás. Könnyű székelésről hashajtókkal gondoskodjunk (lásd a könyv végén). Langyos ülőfürdők. Testmozgás a szabadban. A heves mozgások és szeszes italok mellőzése. Gyulladásos állapotnál ólomvizes borogatások, végbélvérzésnél ágybanfekvés az alsótest felpolcolásával. Tejkúra, szőlőkúra. Zink, bizmut, chrysarobin, belladonna, ópium, cocain, menthol, stb. végbélkúpok, ceruza-kenőcs. A csomókat próbáljuk meg vazelinnal bekenve visszatolni. Székelés után a végbélnyílást gyapottal, vagy selyempapírral kell megtörölni. Vérröges (szúrós), továbbá kifehélyesedésedett, túlságosan kiálló csomókat sebésszel kell kivágni.

Bélférgek. Felosztják őket három fajtára: szalagférgek (kestodák), szívóférgek (trematodák) és kerekférgek (nematodák). A szalagférgek emésztetlenséget, vérhast, vagy gyomorridegességet okozhatnak. A nyál összefut a beteg szájában, továbbá savanyú, vagy erős ételek után, vagy üres gyomornál mászást érez a hasában. (A diagnosztizálás csak a kihajtott féregnek izeiből történhetik.) A taeniák és a botriokephalus tartoznak e csoportba. A szívóférgek hasmenéseket, véresvizelést és a nyálkahártya elfekélyesedéseit okozhatják. Némelyek az epeútakban, mások a tüdőben, májban, húgyhólyagban stb. tanyáznak. A kerekférgek (ascaris, anchylostoma, trichokephalus, trichina) bélizgalmakat, bélviszketéseket, vérszegénységet okoznak, a trichinák át is fúrnak a beleket s bélhurutot, izomtályogot okoznak.

Gyógyítás. A régi orvosok áfonyát, fügét, tökmagot, sárgarépát, tormát, retket, heringet, szardellát, hagymát, mustárt, ugorkát, savanyú káposztát stb. etettek a beteggel, hogy a férget lefelé hajtsák. (Ugyanis, ha a féregnek a feje ki nem jön a székletéttel, a kihajtókúrát meg kell ismételni.) Ami az orvosságokat illeti, azok a következők: gránátalma-kéreg, kusso-virág, aranyos páfrány gyökere, areka-dió, tökmag, cina-virág, tanacetum-fű,

santonin. A növényeket, vagy teának főzzük meg, vagy pedig 60 százalékos szeszben áztatjuk néhány napig s azután leszűrjük és kipréseljük. A kúra előtti estén valami enyhe hashajtót adunk a betegnek s egy csésze levest, vagy teát, továbbá a fent elősorolt ételek valamelyikét. Reggelre fekete-kávét, vagy teát, azután az imént felsorolt orvosságokat, majd pedig úgy négy óra múlva egy erős hashajtót, Gyöngébb gyermekeknél ezt az erős kúrát nem lehet foganatosítani; nagyobb, erősebb gyermekeknél is vigyázni kell a hashajtók alkalmazására.

Sárgaság. (Ikterus.) Egyszerű sárgaságot okozhat: gyomorhurut, ijedség, harag, vérhaj stb. Ez fejfájással, bágyadtsággal, bőrviszketegséggel, az érlökések lassulásával jár. A máj ilyenkor legtöbbször megnagyobbodik s kissé fájdalmas. Rendesen jókimenettelű. A súlyos sárgaság lesoványodással, gyakran lázzal, zavart öntudattal, eszméletlenséggel és a máj táján heves fájdalmakkal jár. Előfordulhat ilyenkor: epekőkólika, májtályog, májféreg, májrák, májsugorodás, májsorvadás. (Ezeket alább tárgyaljuk.)

Gyógyítás. Egyszerű sárgaságnál a gyomorbélhurutot kezeljük. Könnyen emészthető, lehetőleg zsirtalan ételeket adunk. Enyhe hashajtók, bélbeöntések. Evés után szóda-bikarbona és égetett magnézia (összekeverve, egy késheggyel). Vizelethajtó teák (lásd a könyv végén). Meleg borogatások a májtájra. Viszketés ellen ecetes- vagy citromsavas vízzel, továbbá mentholos, vagy 3 százalék karbolsavas vízzel való lemosások, hosszas melegfürdők mandulakorpával. (Egy marék mandulakorpa a fürdővízbe.)

Epekőkólika. (Cholelithiasis.) A máj tájékán különböző tartamú, nagyon heves fájdalmak támadnak, sokszor hányás, láz-rohamok, gyakran sárgaság. A diagnózis csak akkor biztos, ha a székleletben epekőveket lehet fölismerni.

Gyógyítás. A fájdalmak ellen meleg borogatások, esetleg narkotikus szerek (orvosi rendelésre). Hányásinger ellen jégdarabkák nyelése, vagy Potio Riveri a patikából. A rohamot kísérő nagy gyöngeség ellen: erős kávé, tea, konyak, pezsgő, forralt bor. Rohamközti időközben megkísérélhetjük az olajkúrát; tábla-olajat itatni a beteggel. Sokan ajánlják a karlsbadi kúrát (karsbadi sót meleg vízben meginni.) Régebben használatban volt a Durandeszer: 20 gr. aether sulphur. és 8 gr. terpentinolaj, naponta 3—4-szer 15—20 cseppet. (Rettenetes szaga van.) Mások ajánlják az aspirint, eunatrolt, natr. choleinicumot stb. Vagy: natrium salicylicumból

5—5 grammot, 20 adagra osztva, naponta 3-szor. Ajánlatosak a meleg sósfürdők (konyhasóval vagy glauber-sóval). Olajos beöntések. Ártalmasak a nagyon zsíros ételek, nyers gyümölcsök, káposzta, bab, borsó, lencse, szeszecskék. Rengeteg sokféle epekövőhajtószert hirdetnek; mindezek voltaképen hashajtók s igen eredményesen hatnak. (Lásd a könyv végén.)

Májbajok. Csak a gyakoribbakat soroljuk fel. *A májrák* (carcinoma hepatis) gyakran sínylődéssel párosult sárgaságban jelentkezik; a máj tájékán növekedő daganat mutatkozik s a máj jelentékenyen megnagyobbodik. Gyakran igen gyors, halálos lefolyású. A kezelése sebészi. *A hevenyész sárga májsorvadás* (atrophia hepatis acuta flava) a sárgaságból is fejlődhetik. Súlyos agyitünetek (zavart öntudat, eszméletlenség, mély álom) kíséretében hirtelen keletkező sárgaság, a vizelet csökkenése, a májnak folytonos kisebbedése jellemzik. Rendesen 8—14 nap alatt halállal végződik. *A májkeményedés.* (cirrhosis hepatis) a leggyakoribb májbetegség, amely 15 évig is eltart és gyógyítható. Sárgaság, májmegnagyobbodás, lép-daganat, vérzések (gyomor- és bélvérzésre) való hajlamosság, láz, lassú sínylődés s néha vizeletbetegség jellemzik. Iszákosság, vérhaj, malária, hashártyagyulladás, szív pangás stb. okozhatja.

Gyógyítás. Először is az előidéző betegséget kezeljük. Kevés hús, inkább főzelékek, tej. Hashajtók (lásd a könyv végén). Vizeletbetegség esetén vizelethajtók és izzasztás, „bepakolások“, ha a szív egészséges. A beteget begöngyöljük egy állott vízbe mártott s kifacsart lepedőbe s jól betakarjuk, a lábához pedig melegített téglát teszünk. (Az izzasztószereket lásd a könyv végén.) A beteg száját tartjuk tisztán.

Szívbetegségek. A nagy véredények betegségei.

A szívbajoknál (*vitium cordis*) megkülönböztetjük a *kompenzáció* és *inkompenzáció* időszakát. A kompenzáció (kiegyenlítődés) szakában, hogyha érszűkület képezi a szívbajt, a szív — erőltetett munkával — áttolja a vért a megsűkült értorkolaton, ha pedig a szívbillentyű összehúzódásából származó szívelégtelenség áll fenn, akkor az így visszatululó vért a legközelebbi kamra-összehúzódásnál újból átlöki. Ebben az időszakban a beteg fájdalmat nem érez. Ha azonban a szív ezt a reááramló munkát nem bírja (inkompenzáció), akkor az érlökés gyors és rendetlen lesz, a vizelet megkevesbedik, sötét, súlyos lesz, sok húgysavas üledék, vérsejt és fehérje lesz benne, továbbá fulladozás, elékülés támad és a vízkór tünetei jelentkeznek, eleintén csak estefelé, a bokákon. A szívizom erőltetett munkája okozza a szívtúltengést, illetve szívtágulást (*hypertrophia*, *dilatatio*). Így a *balkamra kitágul* érlemeszesedésnél, idült vesezsugorodásnál, a test izmainak hosszantartó megerőltetésénél. *Szívgyöngeség* előzetes túltengés nélkül (nem mindig szívmeagnagyobbodással) előáll alkoholnak, dohányzásnak mértéktelen élvezésétől, továbbá a fertőző mérgek (szívizomgyulladás, diftéria, tifusz stb.) után, valamint elégtelen táplálkozás, kimerülés, vérszegénység, aggkori elgyöngülés következtében is. Az elhájasodott egyének szívgyöngesége is idetartozik. A *jobbkamra kitágul* a kis vérkör valamennyi akadályánál, úgymint: tüdőtágulás, mellhártya kötőszövetének összenövése, a gerincoszlop oldalgörbülése stb. — A *billentyűbántalmak* szívbelhártya gyulladás következtében keletkeznek és a billentyű vitorláinak zsugorodását, vagy összenövését eredményezik. A *szívbelhártyagyulladás* többnyire hevenyész fertőzőbetegségeknek, főleg izületi csúznak utóbetegsége. Ezeken kívül érlemeszesedés is okozhat billentyűbajt. A *billentyű vitorláinak összehúzódása* a szívelégtelenséget (*insufficiencia*) összenövése pedig az értorkolat szűkületét (*stenosis*) okozza. — A *törzsöki verőér (aorta)* elégtelen-

sége gyakran fordul elő; az érverés gyors és nagy, a hajszáledények lüktetése látható a homlokon, ha erősen megdörzsöljük, valamint a körmökön. *A törzsöki verőér szűkülete* egymagában ritkán fordul elő; a szívüktetés gyönge, az érverés ritka, kicsiny, lassú, az arc többnyire halvány, ájulási rohamok, görcsök, szédülések fordulnak elő. *A kétkegyű billentyű elégtelensége* a leggyakoribb szívbjaj; a szívüktetés gyönge, a jobbkamra erős kitágulása esetén a máj megduzzad és a nyak vivőerei lüktetnek. *A kétkegyű billentyű zsugorodása* egymagában ritkán fordul elő; a szívüktetés gyönge, az érlökés lassú és kicsiny, gyakran rendetlen. — *A háromkegyű billentyű elégtelensége* is ritkán fordul elő. — *A szív balkamrája* működésének csökkenése esetén a tüdő túltelik vérrel s ez okozza a mellszorongást, fulladozást (dispnö). *A jobbkamra* hiányos összehúzódása pedig a máj és a koszorús ütőerek megkeményedését (sklerosis) okozza, ami szív-asztmában, elkékülésben és egyéb súlyos jelenségekben nyilvánul. — *A szívburokgyulladásnál* a szívhangok feltűnő gyöngék, dörzsölés-hangok ritkán fordulnak elő, nyelésnél gyakran fájdalmak vannak a szív táján.

Gyógyítás. A kompenzáció időszakában nincs orvosságra szükség, csak az életrendet kell helyesen beosztani, az izgalmakat, megerőltetéseket, kihágásokat kerülni és mérsékelt testgyakorlatokat végezni. Langyos fürdők, de nem gyakorta. Az étkezés legyen erősítő (hús, tej, tojás), de ne nagyon zsíros. Pálinkák, feketekávé, dohányzás ártalmas. Az inkompenzáció idején néhány napig feküdjék a beteg s rakjanak a szívetájára hideg borogatásokat. Szívgörcsöknél hideg vízbe mártott kezekkel dörzsöljék a szívetáján. Hirtelen szívelgyöngülésnél tegyenek mustárpapírt a mellére s adjanak neki meleg kávét, teát, bort, pezsgőt, konyakot, mustárlisztes forró lábfürdőt, beöntést. Az orvos aztán eret vághat, vagy piócát alkalmazhat, esetleg kámforos vagy koffeinos injekciót adhat. — Ha nincs nagyfokú szívgyöngeség, akkor a szénsavas fürdők is jót tehetnek. — Vízkóros jelenségeknél a kúrát lásd odább, a vesebajoknál.

A szervi szívbjajok speciális orvosságaként az orvosi könyvek egyhangulag a gyüszünke (*digitalis purpurea*) leveleit jelölik meg. Ebből a növényből ugyan különféle ipari készítményeket is szoktak rendelni (digalen, digipurat, digitoxin, digifolin), amelyek a gyüszünkének a gyomorra gyakorolt rossz hatását lennének

hivatva csökkenteni, azonban a kiváló Mering Belgyógyászati tankönyve is megjegyzi, hogy „sohasem nyertem azon benyomást, hogy valami előnnyel bírnának... s ezen drága szertől semmi különös előnyt nem láttam.“ A gyűszünke leveleinek forrázatához 1 gramm levelet kell másfél deci forróvízhez venni s 2 óránként egy evőkanállal beadni, vagy pedig a levél porából naponta háromszor egytized grammot cukorporral keverve beadni. A gyűszünkét pótolja némileg a májusi gyöngyvirág, a tavaszi hérics, a fekete és zöld hunyor, tarka koronilla stb., amelyekből 1 dekát vehetünk 3 deci teavízhez. Adják szívbajnál a kalium aceticum oldatát, a tengeri hagyma ecetjét és a strophantus-magvat is.

Ideges szívfájdalom. (Neurosis cordis.) A beteg szívdobogásról, mellszorongásról panaszkodik, de szervi elváltozás (billentyűelégtelenség, érszűkülés, szívtágulás), továbbá fulladozás, elkékekülés, vízkór nem fordul elő.

Gyógyítása főleg a nyugalom, erősítőszer. Esetleg gyűszünke (lásd fentebb). Haller-elixir, keserű-mandulavíz. A bróm és egyéb bódítószerek elvetendőek.

Ütőérelmeszesedés. (Arteriosklerosis, atheroma.) A kitapintható ütőerek (főleg a karon, nyakon és a fejen) kanyargósak és kemények, az érlelés feszes. Gyakori a mellszorongás, szédülés, gutaütésszerű rohamok, elmezavarok, heves hasfájdalmak, székrekedés, szemkáprázás, fülzugás, szívfájdalom stb.

Gyógyítás. Rendes, természetes életmód, sok mozgás a szabadban, tornázás, nap és légfürdők, mezítlábjárás. Kevés húsevés, tejkúra, sok zeller és petrezselyem. Ártalmasak a szeszes és szénsavas italok, kávé, tea, bab, borsó, lencse, általában a sok evés, a dohányzás, nemikihágások, testi és szellemi megerőltetések. — Vértódulásnál, szédülésnél forró lábfürdő mustárliszttel s ugyanakkor hideg borogatások a fejre és hashajtók. — Mellszorongásnál a kezelés ugyanaz, mint a szívbajnál. Orvosságul rendszeren a jódot adják, ami ásványvizeinkben is meg van. Ezenkívül igen jók a vizelethajtó növényi szerek is.

Törzsértágulás. (Aneurisma aortae.) A szegycsont fölött, vagy mellette surranó zörejt hallunk vagy érzünk, későbbi időszakban pedig a szegycsonttól balra a 2. és 3. borda táján lükettető daganatot észlelhetünk. A kari ütőerek lökései nem egyformák. Heves fájdalmak a mellkasban és a hátban.

Gyógyítás. Teljes nyugalom. Szesztilalom. A szívbajnak, illetőleg vérbajnak gyógyítása. Gelatin-injekciók. Egyébként sebészki kezelés.

Vesebetegségek. Hólyagbajok.

Az úgynevezett „kiterjedt“ vesebetegségeket arról ismerjük meg, hogy egyidejűleg *vízkór és fehérjevizelés* fordul elő; ezeket a betegségeket „*Bright-kór*“ elnevezés alatt foglaljuk össze, amelynek a következő fajtái vannak:

a) Hevenyés véres vesegyulladás. Többnyire erős bőrvizenyősséget (hydrops ana sarka) tapasztalunk az arcon. A vizelet kevés, súlyos, sok benne a fehérje és a vér. Súlyos eseteknél húgyvérűségi tünetek: fejfájás, hányás, kábult álom (kóma) és görcsök.

b) Idült gyurmás vesegyulladás. Többnyire jelentékeny vízkórt találunk. A vizelet többnyire kevés, sok benne a fehérje és a zsírszemcsék. Rendesen 1—2 év múlva halállal végződik, húgyvérűség, vagy a vizenyős bőr megpattanása, orbánc, tüdőgyulladás következtében.

c) Zsugorodó vese. A vizelet bő, könnyű, zöldessárga, kevés benne a fehérje s az üledék. Szívtúltengés (lásd fentebb a szív-bajnál). Feszés érlökés. Vízkór rendszerint nincs. Gyakran ideghártyagyulladás. (Érelmeszesedés, köszvény, ólommérgezés következménye.)

d) Pangásos vese. Vízkór, főleg a lábakon. Elékülések, fuldoklások. Vérszegénység. A vizelet kevés, sötét, üledéke hűgysavas. A fehérje több, vagy kevesebb, a szivgyöngesség szerint.

e) Keményítősfelfajulás. Többnyire a gyurmás vesegyulladás tüneteivel jár. Lép- és májdaganat, elgyöngítő hasmenés.

A vese egyéb betegségei vízkór nélkül, de gyakran a vizelet megváltozásával folynak le. Vesetáji fájdalmak is jellemzik. A fontosabbak a következők:

a) Véres eltömődés. Hirtelen vérvizelés támad, a vese táján fájdalmak vannak. Csekély láz. A vérvizelés csakhamar megszűnik.

b) Vesemedencegyulladás. (Pyelitis.) Féloldali fájdalmak a

vesetájon (kivált, ha megnyomjuk a vesetáját) a vizeletben fehérje, vesehámladék, gyakran vér. Ingadozó láz.

c) Vese- és vesemedencegyulladás. (Pyelonephritis.) Rázóhideggel párosult rendetlenül ingadozó láz. A vizelet üledéke tisztán genyes, gyakran véres is. Sokszor heves vesetáji fájdalmak.

Megjegyzés: A vesedaganatok is vesevérzéssel járnak. A vesevérzés, hólyagvérzés gyógyítását a véresvizelésnél ismertetjük.

A vesebetegségek gyógyítása. Hevenyész vesegyulladásnál a beteg ágyban maradjon, mindaddig, amíg a fehérje a vizeletből eltávozik. Az étkezés rendje ez: tej, zsemlye, hamisleves, kevés hús; később vegyes koszt: tej, rizs, főzelékek, karfiol, főtt gyümölcsök, fiatal hús, édes tészta, saláta s általában szénhidrát-tartalmú ételek, amelyeket alább, a cukorbetegségnél sorolunk fel. Fűszerek, szeszesitalok, ártalmasak. Ha a vizelet jól megy, akkor orvosságra nincs szükség; ha azonban baktériumok vannak a vizeletben, akkor salolt vagy urotropint rendelhet az orvos.

Az idült vesegyulladásnál épúgy mint a szívbaíjnál, megkülönböztetjük a kompenzáció és inkompenzáció időszakát. A kompenzáció időszakában csupán mértékletes, nyugodt életmód szükséges, a testi és szellemi megerőltetések s izgalmak kerülésével. Hetenkint 2—3 langyos fürdő, meleg ruházkodás, óvakodás a meghűléstől. Szívelégtelenség esetén a szívbaíjnál elmondottakat alkalmazzuk. Húgyvérűségi tüneteknél (fejfájás, hányás, kábult álom) gyors orvosi segítségre van szükség: érvágás, injekciók. Addig is itassunk a beteggel vizet, adjunk be szódabikarbonát, elesettségnél pedig konyakot, bort, feketekávé. Hányás ellen jégdarabkák nyelése, vagy *potio Riveri* a patikából. Ilyenkor az izzasztás igen ajánlatos. A veseelégtelenség okozata a *vizkórság*. Ez ellen négyféle eszközt alkalmazunk: 1. a konyhasónak lehetőleg teljes megvonása, tejkúra, a fent leírt étkezésrend megtartása, fűszerek, szeszesitalok kerülése; 2. vizelethajtószerek (lásd a könyv végén); 3. izzasztás meleg fürdőkkel, bepakolásokkal, ha a szív még egészséges; 4. hashajtók (lásd a könyv végén); 5. a folyadék lecsapolása orvosilag. Vesezsugorodásnál az érlemeszesevésnél elmondottakat, valamint a szívbaíjnál elmondottakat is tartsuk szem előtt.

Vesekőbetegség. (Nephrolithiasis.) Ismertetőjelek: vesetáji fájdalmak, vesekólikák, vesevérzések, esetleg vizeletrekedés.

Gyógyítás. „Olyan orvosság, amely a már meglevő követ oldódásra bírná, nincsen.“ (Müller: Klinikai receptekönyv.) Roham-

kor meleg fürdő, meleg borogatások, ágybanfekvés, esetleg csillapítószer. Egyébként a beteg igyék sok vizet, ásványvizet, tejet, legalább 3 óránként egynegyed liternyi folyadékot, azonkívül orvosilag meg kell állapíttatni a kövek fajtáját s aszerint rendezni a táplálkozást esetleg éveken át. Így pl. húgysavas köveknél tej és főzelékek, alkálikus (lithiumos) vizek, szódabikarbona. „A sokat magasztalt, iparilag gyártott húgysavoldó készítmények, amelyek állítólag a húgysavval könnyen oldódó összeköttetésbe lépnek (uricedin, citarin, urotropin, helmitol, piperazin, solurol stb.) *érték-telenek.*“ (Mering: Belgyógyászati tkv.) Sóska-savas köveknél húsfélék, étkezés után égetett magnézia, szódabikarbona (mint a gyomorhurutnál); ártalmas a paréj, sóska, orosztea. Phosphatköveknél sok vízivás, továbbá a húgyfertőtlenítők; salol, urotropin, savanyúvizek (az alkálikus vizek mellőzendők).

Vándorvesét masszálással (Thure-Brandt) és haskötővel gyógyítunk.

Hólyaghurut. (Kystitis.) Ismertetőjelek: gyakori fájdalmas vizelési inger, megtört vizelet, genysejtekkel. Hevenyész hurutnál kevés, zavaros, véres vizelés, görcsökkel.

Gyógyítás. Láz esetén, ágybanfekvés. Tejivás. Fűszerek, szeszesitalok ártalmasak. Könnyű székelésről gondoskodjunk. Vizeleti ingernél meleg borogatás a hólyagtájjra, meleg ülőfürdők, hólyaggőzölés kamillateával, esetleg katéterezés. Izzasztóteák: hársfavirág, bodzavirág. Fájdalmak esetén piócák a gáttájjra és csillapítószer. Orvosi rendelés szerint. Idült eseteknél hólyagöblítés összehúzószerekkel (lásd a kankónál). Kankós hólyaghurutnál a láz ideje alatt a befecskendezés tilos. Húgycsőszűkület, monyító-túltengés, hólyaghűdés, vesegümőkór szintén kezelendő.

Véres vizelés. (Haematuria) Ágybanfekvés, a vesebaj, illetőleg a hólyagbaj megfelelő kezelése. Hólyagvérzésnél esetleg adrenalin-injekciók. Belsőleg ergotin, tannin, hydrastis-kivonat.

Ágybavizelés. Erősítőszerek. Meleg borogatások a hólyagra. Esetleg villanyozás, hidegvízkezelés. Speciális orvosság: tinctura rhois aromatis, esetenként egy kávéskanállal.

Anyagcserebajok. Csúz

Cukorbetegség. (Diabetes mellitus.) Diagnózisa biztos, ha a vizeletben cukrot tudunk kimutatni. Fontos, hogy a vizelet megvizsgálásáról kellő időben gondoskodjunk. Következő jelek készítetik az orvost a vizelet megvizsgálására: úgy a testi, mint a szellemi (valamint a nemi) képesség csökkenése, fokozódó szinylődés, fokozott fálandóság, fokozott szomjazás, a vizelet napi mennyiségének tetemes megszorodása, hajlam kelevényességre, kis sebek nehéz gyógyulása, ujjak üszkösödése; bizonyos szembetegségek (hályog, látóideggyulladás). Súlyosabb cukorbetegségnél akkor is van cukor a vizeletben, ha a táplálék már napok óta nem tartalmaz szénhidrátokat. (Klemperer: Diagnostika).

A cukorbetegség gyógyításában a diaeta a legfontosabb. Amint a fentiekből láthatjuk, lehetőleg szénhidrátmentes ételekkel kell a betegnek táplálkoznia. A szénhidráttartalom folytán ártalmatlannak tekintendő ételekről álljon itt ez az összeállítás: parmesansajt, emmentáli sajt. Roquefort, asztali bor, sherry, francia vörösbor, hazai sör, ugorka, diabetikus tej, kefir, tejföl 2, pilseni sör, hollandi sajt, fejes saláta, káposzta 3, írósvaj, aludtej, barack, málna, bajor sör, eidami sajt. müncheni túró, osztriga, hónapos retek 4, paraj, kelkáposzta, narancs, svájci sajt, eper, teljestej 5, vörös káposzta, szilva 6, mandula, mogyoró, aleuronát 7, kalarábé, fehérrepa, körte, egres, ribiszke, cékla 8, cseresznye, köményes sajt 10, alma 12, pezsgő, tokaji bor, malaga 15, nyári burgonya, szőlő, véreshurka 16, sacharincsokoládé 18, téli burgonya, májas kolbász 20, mandulakenyér 23, aleuronátkenyér, tojásos lepény, szarvasgomba 27, kakaópor 30, májas hurka 32, szárított gomba 34, Graham-kenyér 48, rozskenyér 50, durva búzakenyér, vizes cipő 52, bab, borsó, lencse, fekete kenyér 53, finom búzakenyér, zsemlye 57, aszalt alma, körte 59, aszalt szilva, mazsolaszőlő 62, árpa 66, zablisztpép 67, piskóta 69, rizs 70, száraz zsemlye 71, gesztenye 73, búza, rozs, árpa, zab, dara- és kukoricaliszt 75,

makkaróni 80, mézeskalács 83 százalék szénhidrátot tartalmaz. A főtt húsokban és sültékben nincsen szénhidrát.

Ennélfogva *megengedettek*: a húsfélék (májat kivéve) halak, tojás, sajtok, tejföl, vaj, olaj, szalonna, paraj, sóska, saláta (ecet-tel is) spárga, kelvirág, gombák, uborka, savanyúkáposzta, gyümölcsök (narancs, citrom, naspolya, áfonya), babhüvelytea; italok közül: a víz, alkálikus ásványvizek savanykás borok, kakao, tea, tej kis mennyiségben; a rendes kenyér helyett: aleuronat-, Graham-, mandula-, korpakenyér. *Tilosak*: méz, tésztafélék, rizs, cukor (helyette sacharin használandó) burgonya, bab, borsó, lencse, édes borok, likőrök, gyümölcsnedvek. Ha a vizeletben már aceton is van, akkor koplalónapokat és főzelékesnapokat kell beiktatni. A szénhidrátmentes ételekre fokozatosan kell átmenni. Súlyosabb eseteknél a növényi táplálékok, a zabliszt és tejkúra ajánlatos. Hogyha *acidosis* fenyeget, akkor ne szaporítsuk meg a szénhidrátos táplálkozást s adjunk a betegnek minél több szódabikarbonát, ha másképp nem lehet, akkor csőrében. Óvjuk a beteget testi és szellemi megerőltetéstől, meghűléstől, izgalmaktól, tivornyáktól. A gyógyszerek közül az ópiumot, arzént, antipyrint, salicil-készítményeket ajánlják; eredményesek az erősítőszerek (lásd a könyv végén). Ha a kábult álom (kóma) fenyeget, gyors orvosi segítség szükséges.

Köszvény. (Arthritis. Diathesis urica.) A köszvényes rohamot rendszeren rosszullét, emésztetlenség, lehangoltság szokta megelőzni, de sokszor minden előjel nélkül tör ki, rendszeren éjjel, kivált lakomák után s legtöbbször a nagyujjban kezdődik, fúró, metsző, égető fájdalommal. A köszvényes ízület a roham alatt görcsösen megmerevedik, a bőr megduzzad rajta, kipirosodik s lágy lesz. Gyakran láza is támad a betegnek. Roham előtt a vizelet csökkeni szokott, sűrű, zavaros lesz, húgysavtartalma megkevesbedik, a roham után pedig izzadás áll be. A rohamok néha napokig tartanak s igen sokszor megismétlődnek. Többszöri roham az ízület csomóinak eltorzulását, összenövését okozhatja (az ízületi porcokban húgysav rakódik le) továbbá vesegyulladást, idegzsábát érlemeszesedést stb. okozhat. A köszvényes csomók néha kifehélyesednek.

Gyógyítás. A köszvényroham jelentkezésekor fekdjék le a beteg, a fájós ízületet burkolják gyapotba, vagy rakjanak rá alkoholos borogatásokat és fektessék magasra. Adjanak neki izzasztóteát: bodzavirág, hársfavirág, továbbá hashajtót, vizelet-

hajtóteát (lásd a könyv végén) valamint szóda-bikarbonát. — Egyébként pedig ajánlatos a testmozgás, vízkúrák, alkalikus (lithiumos) vizek, a nátrium-salicylicum és lithium carbonicum, naponta 3-szor félgramm. Az urotropin, piperazin, atophan, novatophan hatása kétes, mert a szervezetben levő só semlegesíti őket. A citromlé és a hígított sósav rég kipróbált szerek. (A hígított sósavból étkezésközben veszünk be néhány cseppet, egy kávéskanálnyi vízben.)

Diaeta. Arra kell törekednünk, hogy a húgsav képződését csökkentjük és a kiválasztását elősegítsük. Ezt előmozdítja a bőséges ivízás, a lithiumos ásványvizek használata, továbbá a zeller, petrezselyem, borókabogyó evése. A húsételek mindenestre ártalmassak, noha némelyek megengedik a fehér húsokat s néha a halat is. A vaj, sajt, tojás megengedhető. Szesziesitalok, cukros és nagyon zsíros ételek ártalmassak. Eltiltandó továbbá a húsleves, borjúmirigy, máj, vese, velő, hagyma, retek, spárga, kávé, tea. Ajánlatosak a tejeseételek, zöldfőzelékek, lisztételek, rizs, dara és gyümölcsök. Általában a tápláléknak purinmentesnek kell lennie. A purintartalom a következő ételekben fordul elő ezrelékekben kifejezve: borjúmirigy 330, szardínia 118, máj 93, spárga 88, vese 80, pisztráng 56, lencse, ponty 54, csuka 48, sertéshús 41, borjúhús 31, marhahús 37, csirkehús, osztriga 29, sonka 25, paraj, lazac 24, tengeri rák 22, borsó 18, bab 17, kalarábé 11.

Csúz. (Rheumatismus.) Hevenyész izületi csúznál több izület kipirosodik, megdagad, fáj. Rendetlenül ingadozó láz van. Szívbelhártyagyulladás, szívburokgyulladás, mellhártyagyulladás fejlődhetik belőle.

Hevenyész izomcsúznál a megtámadott izom kemény, nyomása és mozgása fájdalmas s olykor össze van húzódva; néha vízenyős daganat is mutatkozik.

Idült izületi csúznál kemény vagy rugalmas, nyomásra érzékeny csomókat találunk, amelyek mozgáskor ropognak. Általában a csúz (rheuma, rheo = folyók) mindenik alakját a helyüket változtató, egyik testrészből a másikba folyó fájdalmak jellemzik.

Gyógyítás. Hevenyész izületi csúznál általános kezelés, ágybanfekvés, jeges vagy alkoholos borogatások, meleg bepólyázás. Piócázás. Később masszáz, mozgatás, gyógytorna, forrólég-kezelés. Idült izületi csúznál langyos vagy gőzfürdők, forró lég-

kénsavas homok- és iszapfürdők. Az újságokban hirdetett sokféle bedörzsölőszer hatóanyagait mind felsoroljuk a könyv végén; ezeket „elvonószereknek” nevezzük, mert a fájdalmat okozó gyulladást elvonják a bőr külső felületére. (A bőr a bedörzsölés után kivörösödik, sőt néha ki is hólyagosodik, e hólyagok azonban nem jelentenek ártalmat; mindazonáltal csak vékonyan kenjük be az illető szerrel a fájós helyeket.) Magától értetődik, hogy ezek a bedörzsölések a bajt *nem* gyógyítják s innen van az, hogy a járatlan közönség igen sokat fogyaszt ezekből a nem olcsó készítményekből. Az ilyen bajokat belsőleg kell kezelni. A belsőleges szerek közül az aspirint használják manapság már vagy tízféle változatban, jöllehet a benne levő salicilnak a szívre, vesére, gyomorra igen káros hatása van. Helyesebb ehelyett a lithiumos vizeknek használata, vagy pedig vegyünk a drogériában 1—2 deka lithium carbonicumot, vagy lithium citricumot, amit 5—10 liter vízben otthon feloldhatunk. A jódos ásványvizek is igen hasznosak. Végre használni kell a vizelethajtó növényi szereket is.

Csontlágylulás. (Osteomalakia.) Gyógyítása az erősítőszerekkel történik (lásd a könyv végén). Vas-, mész- és arzéntartalmú ásványvizek. A fájós tagot nyugodt helyzetbe fektetjük.

Basedow-kór. Három főismertetőjele van: a golyva, a gyors szívverés és a szemek kidülledése. Azonkívül jellemzi az ujjak reszketése, ideges ingerlékenység, gyakran lelki nyomottság, hajlam izzadásra. Többnyire sinylődés.

Gyógyítás. A legfőbb tényező a nyugalom. Fűszerek, szeszesitalok, dohányzás mellőzendő. Hideg borogatások a szívre. Erősítőszerek (lásd a könyv végén). Azonkívül chinin, jód, digitalis az orvos belátása szerint.

Vérbetegségek.

Sápadtkórság. (Chlorosis.) A bőr színe halvány; nagy levertség, gyakran étvágytalanság, szívdobogás stb.

Gyógyítás. Erősítőszerekkel (lásd a könyv végén) az előidéző bajnak gyógyításával történik. Az ivás 1 és fél literre korlátozandó. Levegőváltozás. Könnyű székelés. Hízókúra.

Vérfogatkozás. (Rossz magyarsággal vérszegénység. Anæmia.) A vér százalékos vérfestéktartalmának megfogatkozását vérfogatkozásnak nevezzük. Egy egészséges férfi vörös vérsajt-

jeinek száma egy köbmilliméterben 5 millió, a nőé 4—5 millió; vérfogyatkozásnál azonban félmillióra is lefogyhatnak a vörös vérszettek s kerek alakjuk megváltozik, kisebb lesz. A vérnek fajsúlya 1058, vérfogyatkozásnál olykor csak 1030. Kétféle vérfogyatkozást különböztetünk meg: egyszerűt és vészeset. Az egyszerűből mindig fejlődhet vészes vérfogyatkozás. A beteg rendesen sovány, a bőre fehéres vagy sápadtas, az ajkaknak, foghúsnak, kötőhártyáknak a színe halványsárga. Néha az arc fonnyadt, a beteg reszket, bágyadt, kimerült, álmos, étvágytalan. a feje fáj, szívdobogásról, nehéz lélekzésről, fulladozásról, székrekedésről, a fejben érzett ürességről, szédülésről panaszskodik.

A gyógykezelés elsősorban az előidéző baj ellen irányuljon. A második fődolog a táplálkozás javítása. A táplálóerejű ételek közül kiemelendők: tej, tejföl, vaj, sajt, olaj, tojás, lencse, bab, borsó, csiperkegomba, paraj, spárga, alma, dió, mandula, mogyoró, datolya, füge, cseresznye, sonka, csibe, marhahús, kacs, disznóhús, galamb, hering, borjúhús, kolbász, vadhús, sör. Nemkülönbön fontos a friss levegő, fürdőzés, nyugalom és napfény. Gyógyszerül az erősítőszerék (lásd a könyv végén) használandók. Az arzén-félékkel való injekciók hatása mulékony.

Idegbajok.

Ideggyulladás. (*Neuritis.*) Megerőltetés, meghűlés, fertőzés, táplálkozási zavarok következménye. A megbetegedett ideg fájdalmas, nyomásra érzékeny, olykor megduzzad; égés, bizsergés érzete észlelhető. Mozgató-idegek gyulladásánál görcsök, rángatózások, bénultság, petyhüdség (később az izmok elfajulási sorvadása), az érzőidegeknél érzéketlenség, később mozgási zavar (ataxia) egyéb beidegzési területeken különös zavarok fordulhatnak elő, mint pl. a bőr pirossága vagy halványsága, fényessége, vizenyőssége, az izzadás, nyáladás, könnyezés fokozódása vagy csökkenése, ősülés, hajhullás, körömleesés.

Gyógyítás. A megtámadott tagot nyugalomba helyezzük, hideg borogatást rakunk rá. (Néha azonban a meleggel való kezelés a helyes.) A fájdalmak ellen belsőleg csillapítók, külsőleg mustáros papír. Az izgalmi állapot elmúltával villanyozás, sós-fürdők, lápfürdők, lábfürdők, massage. Meghűlés okozta eseteknél izzasztás. Cukorbaj, köszvény, vérszegénység, bujakór eseteinél ezek a bajok kezelendők. Alkohol-, ólom-, arzénmérgezéseknél megfelelő belső szerek. Az ideg közelében lévő gyulladásokat, gennyedéseket megfelelően kezeljük.

Villanyozókúra idegbántalmaknál. Hűdött idegekre a kathoddal lehet előnyösen hatni. Görcsök, fájdalmak enyhítésére az anodot használjuk. Ha az izomzat ingerlését akarjuk elérni, akkor a farados áram megfelelőbb. Ha elfajulásos izomsorvadást kezelünk, akkor a faradikus ingerlékenység megszűnésével állandó áramot alkalmazzunk. Gyulladt izzadmányok felszívására is galvanikus áramot vegyünk. Görcsös merevségnél tilos az izgatás, petyhüdt hűdéseknél ellenben ajánlatos. A középponti idegrendszernek, kivált az agynak villanyozásánál az áramingadozás káros. Környéki villanyozásnál a massage-tekeres, érzéketlen-

ségnél, visszás érzésnél zsábáknál, idült ideggyulladásnál a faradikus ecsetelés alkalmazandó.

Vizkúrák idegbajoknál. Általában 33—35 C° vizet használjunk $\frac{1}{2}$ —1 órai fürdésre. Környéki idegbajoknál, idült ideggyulladásnál, ischiásznál, fájdalmak ellen 35—40 C° kádfürdők, gőzfürdők, forrólégfürdők, 45—50 C° homokfürdők, villamos fényfürdők. Gerincvelőbetegségeknel, gerincvelősorvadásnál, idült ideggyulladásnál sós- (konyha-, tengeri- vagy marhasós-) és szénsavas fürdők ajánlatnak, 2—3-szor hetenkint 30—34 C° vízzel, 5—10—20 percig. Izzadmányok felszivatására, fájdalom csillapítására 35—40 C° fangó- vagy láporogatások. Általános idegességnél, idült gerincvelőbántalmaknál 30 C° félfürdők (20C°-ig hűtve) 15—20 C° nedves ledörzsölések. Hólyaggyengességnél, hólyaghurutnál, vizeletinger-nél, tehetetlenségnél 15 C° ülőfürdő 1—5 percig, vagy 32—36 C° 10—15 percig. *Izzasztókúra:* teljes begöngyölés. Veszünk egy lepedőt, bemártjuk 15—20 fokos vízbe, kissé kifacsarjuk, azután begöngyöljük az egész testet, majd a nedves lepedőre száraz gyapjútakarót göngyölítünk és ezenkívül még egy jó vastag takarót terítünk a betegre. A lábakat melegíteni kell (melegítőpalackokkal vagy vizes ruhákba csavart melegített téglákkal).

Idegzsába. (*Neuralgia.*) Jellemzi a tépő, metsző, szúró, szétsugárzó fájdalomnak az illető környéki ideg egész hosszában való kiterjedése, hevéssége és időnkint való jelentkezése. A roham néha magától, néha hülés, vagy mozgás következtében támad.

Mindenekelőtt az előidéző ok: bujakór, mechanikus zavarok, csigolyamegbetegedések, malária, vérszegénység, csúz, köszvény, cukorbeteg, hysteria kezelendő. Egyébként a megbetegedett ideget fektessük nyugalomba, rakjunk rá hideg borogatást, belsőleg adjunk csillapítókat, Idültebb eseteknél farados ecsetelés, massage, *bedörzsölőszerek.* Esetleg sebészi kezelés, injekciók. Meleg, sós, iszap, gőz, forrólég vagy homokfürdők.

Övsömör. (*Herpes zoster.*) Leggyakrabban a törzsön fejlődő csoportos hólyagocskákból áll, amiknek kitörését heves, zsábászzerű fájdalmak előzik meg. A kiütések később összefolynak, elgenyessedhetnek s elüszkösödhetnek. Külsőleg zinkpor, hintőpor és kenőcs, belsőleg csillapítók.

Fejfájás. (*Kephalea.*) Nagyon sok betegség jár fejfájással. Itt csupán a migraent tárgyaljuk, amit az úgynevezett szellő, a hir-

telen jelentkezés, a sajátsterű fokozódás s az utána következő levertség és legtöbbszor hányás jellemez.

A roham idején sötétítsük el a beteg szobáját, fektessük le a beteget, adjunk neki enni, tegyünk hideg (de nem jeges) borogatást a fejére s adjunk neki forró lábfürdőt. Megkísérelhetjük a mentholos fejkenést (migrain-stift) és a csillapítószeret, de morphiumot ne adjunk be. — Egyébként erősítőkúra, jó levegő, nyak-massage, villanyozás.

Gerincvelősorvadás, hátgerincsorvadás. (Tabes dorsalis).

Ismertető jelei ezek: A betegség villámszerűen cikázó fájdalmakkal kezdődik, melyek a test különböző helyein (kivált a lábakban) lépnek fel nagy hevedsséggel. A szembogarak merevek. a fénybehatásra nem szűkülnek össze, egyébiránt nagyon szűkek vagy egyenlőtlenek; a beteg, ha behunyja a szemeit, ingadozik. Az inreflexek és talpreflexek hiányzanak. (Ha a térdkalácsszalagot megütjük a beteg lába nem huzódik össze; ha a talpát megvakarjuk, a nagy lábujj nem görbül be.) A beteg a fájdalmas ingerre (pl. tűszúrás) is érzéketlen, érzésképpessége erősen csökken, az érintésekről csak elkésetten vesz tudomást; fonák érzései vannak (pl. feszülés, nyomás, hideg, meleg, viszketés, bizsergés, zibbadás, övszerű szorító érzés a derék táján), székrekedésben szenved: vizeletpréselés, csepegés, nemi képtelenség, időszakonként ismétlődő hányások, gyomorbajok, heves szaggató fájdalmak a törzs alsó részében, a keresztcsontban, térdben, lábakban. A lábak zibognak, hamar elláradnak, a beteg járása feszes, kilengő, a lábait löki, hajigálja, dobbantva lépked, a kezei tétováznak, nagy ívben reszketnek, a beteg nem tudja őket használni. Azután beáll a bénulás a szemizmokban, hangszalagokban, karokban, lábakban. Felemlítendőek még a hólyag- és végbélzavarok, a torzító és sorvasztó ízületi izzadmányok, a hátrahajló térd, az átlukasztó lábfehély, a csontritkulás, csonttörések, bőrfeltérés, a fog- és hajhullás, a körnök elgörbülése s a szemidegsorvadás.

A gyógykezelésnél főképen arra kell tekintettel lenni, hogy a baj nem bújakóros eredetű-e. A bújakórellenes kúrán kívül megkíséreljük a gerincagy galvanizálását, továbbá a vízkúrát (az első időben hideg ledörzsölést és pólyázást, később 28—35° C fürdőket, esetleg sóval, vassal, fenyőkivonattal, szénsavval), a mozgási zavaroknál a Frenkel könyve szerinti gyakorlatokat. Szigorú

mértékletesség, növényi táplálkozás, gyümölcssevés, vérjavító szerek. Massage, napfürdők.

Agyrázkódás. (*Commotio cerebri.*) Ütés, esés folytán keletkező agyvelőzavar, amelynek következtében a beteg összeesik, elsápad, végtagjai elhidegülnek. érverése meglassul, elakadozik, lélekezése szakadozott lesz. A beteg órákig, sőt néha napokig fekszik eszméletlenül, azután is tompa nyomásról panaszkodik. Szédülés, beszédzavarok, fölzugás, szemkáprázás, feledékenység észlelhető. Néha rövidesen beáll a halál, kisebb agyrázkódás azonban kedvező lefolyású szokott lenni.

Legelőször is székelésről kell gondoskodni. (Beöntések, hashajtók.) A telt vízhólyagot katheterrel ürítjük ki. Hányásinger ellen hidegvízivás. *Potio Riveri.* A táplálék először semmi, azután folyékony legyen. Ha a mély álom (kóma) beállna, melegítsük, ingereljük a bőrt és a beteget fektessük vízszintesre. Szükség esetén mesterséges lélekzést is kell foganatosítani. Ha a szív elgyengül, akkor adjunk a betegnek forró kávét, teát, konyakot, bort, pezsgőt. Egyébiránt teljes nyugalom, esetleg heteken át, vagy még tovább is s az izgalmi állapotban a fejre hideg borogatás. (A fejet kissé támasszuk föl.)

Agyvértelenség. (*Anaemia cerebri*) Hevenyész esetek jellemző tünete az ájulás (*synkope*) az arc elhalványulása, a gyors, apró érverés. emelygés, hányás, a szemek elsötétülése s a rövidebb vagy hosszabb ideig tartó öntudatlanság. Idült eseteknél a beteg testileg és szellemileg kimerül, hamar elfárad, aluszékony lesz, a feje fáj, a szeme káprázik, a füle zúg.

Az elájult beteget vízszintesre fektetjük, a fejét mélyebbre helyezzük, az arcát vízzel locsoljuk s ammoniát, ecetet stb. szagoltatunk vele. Szívgyengülésnél kámforinjección. Idült eseteknél pihenés, erősítőkéúra.

Agyvérbőség. (*Hyperaemia cerebri.*) Tünetei: fejfájás, szédülés, hányás, szemkáprázás, olykor forróság, öntudatzavar, mély álom (kóma). A roham halálos is lehet.

Roham idején a felső testet magasabbra fektetjük, a fejre jéghideg borogatást rakunk, a kezeket, lábakat, mustárlisztes, ecetes meleg vízbe dugjuk. Esetleg vérelvonás. Hájkór, neurasthénia szintén kezelendő.

Véres agyguta. (*Apoplexia sanguinea, haemorrhagia cerebri.*) Előjelei: bódultság, álmoság, szédülés, fejfájás, reszke-

tés, kötőhártyavérzés, szemkáprázás, fülzúgás, feledékenység, émelygés, hányás. A gutaütésrohamkor a beteg összeesik, lélekzése nehéz, némelykor hörgő (mert a légeső megtelik nyállal), arca többnyire piros, félrehuzódik (rendesen a hűdött oldal felé) önkéntelenül székel, vizek (a roham után rendesen elakad a vizelet s legkésőbb fehérje és cukor is lehet benne.) A roham alatt egyik vagy mind a két testfél görcsösen megmerevedhetik; az öntudatlanság és mély álm (kóma) sokáig tarthat; a hőmérséklet rendesen csökken, de a későbbi napokban láz is állhat be (mind a három kedvezőtlen jel). Némely esetről az eszméletlenség lassan, más esetben pedig egyáltalán nem áll be, hanem csak bódultság, émelygés, szédülés van; de beállhat a bénulás minden előjel és kísérő tünet nélkül is. Az önkívületi mély álm után rendesen visszakapja a beteg öntudatát, de négy héten át is fenyegeti az újabb vérzés veszélye. — A féloldali bénulás a nyelven, a felső és alsó végtagon szokott támadni, a törzsön alig lehet valami elváltozást észlelni, legfőlebb a vállizomzatban s a hűdött oldali mellkasfélben. A bénult tag sokszor fájdalmas, érzékeny, hideg, kékes, gyakran vizenyős, legtöbbször összehuzódik s idővel elsorvad. Az inreflex (lásd a gerincvelősorvadásnál) a bénult oldalon fokozott, a talpreflex csökken vagy megszűnik. A beteg értelme gyöngül, feledékeny lesz, könnyen elérzékenyül.

A roham alatt a beteget kíméletesen vízszintesre fektetjük, a szorító ruhákat leszedjük róla. Ha a feje forró s az arca piros, akkor hideg borogatást rakjunk a fejére. Hiányos szív működésnél, érbedugulásnál, izgató- és szívszerek (kámfor, koffein, aether, digitalis). Nagy vérnyomásnál, feszes érverésnél hashajtók, beöntések, érvágás. Fontos a teljes nyugalom; még beszélni se hagyjuk a beteget; köhögés csillapítandó. Táplálékul tej, tejes ételek, gyümölcsle. később könnyű ételek. Súlyosabb, hosszabb eszméletlenségénél alulról kell táplálni a beteget. Alkohol, kávé, tea, meleg fürdő tilos. A megmaradó bénulásokat a roham után néhány héttel kezdetjük kezelni faradizálás, galvanizálás, massage, gyógytorna, vízkurák segítségével. Minden izgalomtól, megerőltetéstől, kihágástól óvakodjanak a betegek, kivált a vérmes egyének.

Agydaganat. (*Tumor cerebri.*) Tünetei ezek: fejfájás, látóidegsorvadás, szédülés, hányás, érveréscsökkenés, epilepsziás görcsök, a szellemi tehetségek fogyása, beszédhiba, félvakság, féloldali érzéketlenség és hűdés, lesoványodás, álmatlanság, kimerültség

önkivületek. A koponyának a daganat táján való megkopogtatása fájdalmat okoz. Az agyifolyadék benyomul az orrba és a hallójáratba. — Ha a daganat a kisagyon van, akkor szédülés, szemrezgés, ingadozó járás észlelhető. A kis agyhíd szélén támadt daganat az illető oldalon süketséget okoz s az illető szemhártya reflexe hiányzik. Az agyfüggelék daganatát a szemeknek félvak-sága, az arc csontjainak óriási növése, cukorvizezés és a nemi zavarok jellemzik. — Ha a baj bujakóros eredetű, akkor ez kezelendő, egyébként a sebészi beavatkozás ritkán segít.

Agyvelőgyulladás. (Enkephalitis.) Első tünetek: fejfájás, öntudatzavar, hányás, néha (kivált gyermekeknél) görcs és láz. Egyes alakok részleges tünetei: szemizombénulás, szemidegsorvadás, ingadozó járás, nyelv-, nyelési- és ajakbénulás, gyermekeknél görcsös féloldali bénulás, ami sokszor megmarad. A baj könnyen és rövidesen halálossá lehet. — A beteget fektessük le, tegyünk jéghideg borogatást a fejére, piócákat a füle mögé, adjunk be hashajtókat, narkoticumokat. A bénulásokat később úgy kezeljük, mint az agygutánál mondtuk.

Agytályog. (Abscessus cerebri.) Tünetei ezek: fejfájás, szédülés, hányás, rendetlenül ingadozó láz, rázóhideg, izzadás, látóidegsorvadás, bénulás, beszédhiány, félvakság, járási zavarok stb. mint az agydaganatnál. A kezelése sebészi, egyébként tüneti, akár az agydaganaté (jéghideg borogatás, narcotikumok, hashajtók), mellőzendő az alkohol és kávé.

Ideggyöngeség. (Neurasthenia.) Tünetei a következők: kedélyzavarok, álmoság, undor, kimerültség, ingerlékenység, beteges képzelődés, szorongó érzés, bátortalanság, határozatlanság, fejfájások, szívfájdalmak, szívdobogás, tarkó-, nyak-, derék-, hát- és farcsontfájdalmak, izomrángások, reszketések, gyomorbántalmak, nyelési nehézségek, szeszélyes étvágy, eszméletlenség, fel-puffadás, ideges hányás, székrekedés, hasmenés, gyakori szelek, zavarok és fájdalmak a nemi szervekben, magömlés, viszketések, zsábák stb.

A megfelelő kezelés tetemes javulást eredményez, noha a teljes gyógyulás idültebb eseteknél vajmi ritka; az ilyen betegeknek örökös kiméletre van szükségük. Mindenekelőtt az előidéző okok ellen kell küzdeni, Ezek: a helytelen életmód, kicsapongások, bujakór, sápadtkór, váltóláz stb. Nagy szerepe van a pszichikai kezelésnek. Fontos gyógytényező a kedvező éghajlat, a módjával

alkalmazott vízkúra és villanykúra, a növényi táplálkozás. A leggyakrabban alkalmazott szerek (arzén, vas, phosphor, chinin, bróm, pyramidon, antipyrin, phenacetin, coffein, trional, sulfonal, veronal) csak pillanatnyilag csitítják el a bajt s gyógyítás helyett inkább rongálnak. Narkoticumokhoz csak végső esetben nyuljunk. Legfőbb a tökéletes pihenés. Rohamok esetén hűvös lemosás vagy ledörzsölés, esetleg villamos ecsetelés. Viszketésnél, izzadásnál villamosfürdők, lég- és napfürdők is a vízkurák mellett. Egyéb-ként erősítő szerek (lásd a könyv végén).

Álmatlanság. (*Agrypnia.*) Több betegségnek (neurasthenia, idült uraemia, paralysis progressiva, Addison-kór), a kísérő tünete, de előfordul mint önálló baj is. Szokásos késői lefekvések utókövetkezményei is lehet, valamint a késő éjjelig való fejtörés, izgató olvasmányok, szellemi foglalkozás okozata is. Izgalmak, élvezeti cikkek, tivornyázás, kicsapongás, idegesség is okozhatja.

Gondoskodjanak tiszta, kényelmes, csöndes fekvőhelyről a betegnek. Székrekedés megszüntetendő. Igen jó az esteli fürdés, a fenyőleveles vízzel készült lábfürdők és éjjelre hideg borogatás a fejre. Alkohol, kávé, tea, fűszerek kerülendők. Altatószerek mellőzendők.

Napszúrás. (*Insolatio.*) Fejfájás, émelygés, levertség, bágyadság, álmoság az előjelei. A beteg olykor a földre zuhan és nem kel föl többé, legtöbbször azonban meg lehet menteni.

Mélyebben való fárasztó gyaloglásnál nem szabad pálinkát inni. Roham esetén a beteget hűvös helyre kell fektetni, a fejét fel kell támasztani, hideg borogatást tenni reá, hideg vízzel öntözni. Ajánlatos a meleg lábborogatás, beöntések, esetleg érvágás. Jó a szívtáj dörzsölése is és a vízivás. Óvakodjék az ember az erős napsütéstől, ne végezzen a napon nagyfokú melegfejlődést okozó munkát, ellenben iparkodjék az izzadást és párolgást fokozni.

Hysteria. Ez a baj érzéseket és képzeteket bizonyos mértékben testi jelenségekké alakít át s az érzések intenzitása és a hangulat változékonysága szerint reagál a beteg azokra. A hystériás beteg könnyen befolyásolható s a suggestio olyan képzeteket, okoskodásokat, kényszereket és képzelődéseket produkálhat, hogy a beteg a hipnotizálthoz lesz hasonló. Psychicus tünetek: az érzéseknek mértéktelen csapongása, undorító dolgok iránti rajongás, akaratgyöngeség, emlékezethiány, tettetések és füllentések, a legkülönbébb érzéseknek könnyű szuggerálhatósága. A beteg

testében idővel egyes elszigetelődött területek érzéketlenekké, más területek pedig túlságosan érzékenyekké válnak (az érzéketlen területeken néha vérzés nem történik a tűszúrásra, vagy pedig vizenyő jelenik meg ottan s megszűnik a csiklandási reflex), izlés- és szaglásihiány, nagyothallás, látótérszűkülés, feketehályog is észlelhető. Az éhség és szomjúság érzete, a nemi érzések hol csökkennek, hol fokozódnak, az önkéntes mozgások lassúbbodnak (a beteg csak akkor tudja érzéketlen tagját mozdítani, ha ránéz). A rohamokban jelentkező tünetek nagyobb és kisebb rohamok szerint változnak. A nagy roham közeledésekor ingerlékeny lehangoltság, hallási csalódás (hallucinatio). undor, csuklás, szívdobogás, reszketés, oldalfájás, összehúzó fájás („fölszálló golyó”), szédülés, eszméletlenség észlelhető; ezután következik az epilepsiához hasonló szakasz (görcsök, összeesés stb.), majd az össze-szavazódás szakasza (a törzs lassú elszavazódása, ívforma fekvés, „feszületállás”, duzzadt nyak, hánykolódások, „repülés”, rugdalózás, testhajlítás és feszítés, fejforgatás, kiabálás), továbbá néha a szenvedélyes szakasz (düh, félelem, ömlengés, alvajárás, önkívület) s végre a kritikus zárószakasz (sok vizezés, könnyezés, csuklás, esetleg bénulások és összehúzódások). A gyakoribb kis rohamoknál csak a megelőző, görcsös és zárószakaszi tünetek fordulnak elő. A nagy roham zárószakasza néha napokig tart. Vannak ezeken kívül még más változatok is.

A gyógykezelésnél nagy szerepe van a szuggerálásnak; iparkodjunk a beteget megnyugtatni, bizalmát megnyerni, panaszait részvétellel meghallgatni, képzelődéseit helyes mederbe szorítani; kezeljük az esetleg megállapítható kórokat; végeztessünk erősítő kúrát, kíméletes vízkúrát, lég- és napfürdőket, gyógytornát. A fájdalmak ellen rendszeres nyomása az illető helynek, begöngyölés, villanyozás.

Vitustánc. (*Chorea*.) Ennél a bajnál önkéntelen mozgásokat tapasztalunk, amelyek az akaratlagos mozgásokat gátolják, gyöngítik és csak akkor szűnnek meg, ha a beteg elalszik. Eleintén csak azt lehet észlelni, hogy a beteg gyermek ügyetlen mozdulatokat tesz, mindent elejt, kiönt; étvágytalan, bágyadt, kábult, álmatlan, az arcát fintorítja, rendetlenül jár; később fölösleges mozdulatai lesznek: az ujjá helyett az egész karját mozdítja, löki, azután az arca összeráncosodik, félrehúzódik, eltorzul, a kezé-lába ide-oda lóbálózik; néha ülni, állni, vizelni, székelni sem tud

a folytonos rángásoktól. Néha szívbelhártyagyulladás szövődik a bajhoz.

Fő a testi és szellemi nyugalom; sérülésektől óvni kell a beteget. Egyébként erősítőkúra, tejivás, meleg fürdők a fejnek hideg borogatásával, hideg dörzsölések, gyógytorna.

Nyavalyatörés. (*Epilepsia, morbus sacer.*) E bajnál előbb hosszantartó összehuzódásból, azután rövid tartamú rángásokból álló görcsök támadnak, teljes eszméletlenséggel, gyakran mély álommal, ami a roham után is megmarad egy ideig; az izmok deszkakemények lesznek; a szembogár kitágul, fényre nem érzékeny. A fej hátrafekszük. Az arc kezdetben halvány, később szederjeskék, az arcizmok rángatóznak, a száj tajtékzik, a beteg ujjait összeszorítja és könnyen megharapja a nyelvét. A roham néhány percig tart s utána gyakran van fehérjevizelés. A roham előjelei: izgékonyosság, kedvetlenség, aluszékonyosság, álmatlanság, feledékenység, érzéketlenség, étvágytalanság, émelygés, azután a *hűvös fuvalom* (aura epileptica), amit olykor zsibongás, szívdobogás, vagy húzó, fúró, tépő fájdalom különböző testrészekben, továbbá, káprázás, fülzúgás, szédülés, rémlátás, fuldoklás, vagy más fonák érzések kísérhetnek. A roham hirtelen keletkezik: a beteg hirtelen elvágódik, rendesen egy nagy kiáltással. A hosszantartó epilepsia szellemi elfajulásokkal járhat.

Alkohol, kávé, tea, erős fűszerek élvezése, nemi kihágások, lelki izgalmak, testi megerőltetések káros befolyást gyakorolnak a bajra. Ha koponyasérülés, tályog, bujakór, érlemeszesedés, idegbántalom, bélbaj okozza az epilepsiát, akkor ezek a bajok is gyógyítandók. Egyébként tejkúra, könnyű, tápláló, inkább növényi ételek. Az előjelek jelentkezésekor le kell a betegnek feküdnie. Roham idején dugjanak pl. egy törülközőt a fogai közé, hogy a nyelvét el ne harapja. A görcstől összegörbült ujjait nem szabad erőszakkal kiegyenesíteni.

Hevenyész fertőző betegségek.

Általános kezdetbeli tünetek. A beteget hideg rázza, bágyadt lesz, fejfájásról, torokfájásról, derékfájásról, oldalszúrásról panaszodik, hányni kezd, lázas, az arca piros, forró, izzadt, gyorsan szedi a lélekzetet, érverése gyorsul, de gyöngébb; egyre szomjazik, étvágya elvész, a melegség egész testére kiterjed, lépe megduzzad, keveset vizel, de sötétet. Ha súlyos láznál a beteg érzéketlen (apathikus), mozdulatlan, szeme homályos, majd pedig nyugtalan lesz, hánykolódni kezd, önkívületbe esik, kapkod: ez kedvezőtlen jelnek tekintendő. A jellegzetes kiütések gyakran a láz előtt jelennek meg, néha előbb elmúlnak, mint a láz. Ha lappangó ragályos betegséggel állunk szemben, fektessük le a beteget, hűvösítsük a fejét, adjunk neki hashajtókat, izzasztókat, eledelel pedig folyékony dolgokat. A középponti idegrendszer zavarainál előnyösen alkalmazhatók a beteg állapotához képest a különböző hőmérsékű fürdők, esetleg hideg leöntésekkel, vagy lemosásokkal, A láz ellen rendszeren nem szükséges küzdeni, noha a hideg vízzel való kezelést sokan ajánlják.

Hasi hagymáz. (*Typhus abdominalis*.) A baj 1—3 hétig lappang. Az első héten általános bágyadtság, keresztáji és végtagfájdalmak, étvágytalanság, székrekedés, éjjeli izzadás fordul elő. Azután hideg borzongás, szédülés, baloldali szűrés áll be, fokozatosan növekedő lázzal. A beteg álmatlan, a nyelve kérges, duzzadt lesz, fehér lepedékkel vonódik be. Az első hét vége felé a láz eléri tetőfokát (néha 40 C-nál is magasabb). A lép erősen megduzzad s megjelennek a hason, törzsön a lencseforma vörös hagymázfoltok. A beteg halvány lesz, fájdalmakról panaszodik; a vakbél tájék igen érzékeny lesz s megnyomásra korgó hangot ad. A második héten a láz állandó; az érverések száma erős egyéneknek 90—100, gyöngéknél pedig 130 körül jár. A nyelv barnás, pörkös, koromszínű lesz. A beteg kábult, érzéketlen, álmatlan, önkívületekbe esik, hasa felfúvódik, a levegőbe kapkod

(„pehelyszedegés“) s legtöbbször hörgőhurutot kap. Borsólére emlékeztető hasmenése támad; a vizeletben olykor fehérje van.

A harmadik héten (enyhébb eseteknél előbb is, súlyos eseteknél pedig olykor csak öt hét múlva) az ingadozó láz csökkenni kezd, az önkívület, álmatlanság megszűnik, a nyelv tisztul. (A bőrön gyakran apró, víztiszta hólyagok támadnak.) Ez a legveszélyesebb időszak, mert ilyenkor szoktak bekövetkezni a vérkeringési zavarok, bélvérzések, halálos bélátfúródások. (A láz hirtelen emelkedése rázóhideggel: kedvezőtlen jel; hirtelen esése ájulással: bélvérzés jele.)

A legenyhébb láznál sem szabad a betegnek az ágyat elhagynia. Az ágylepedő síma legyen. A szobáját gyakran szellőztessük. Tollas ágyneműt ne adjunk neki. Székelés után tisztítsák meg az alsó testét; jó az egész testet ecetes, borszeszes vagy kölni vízzel lemosni. A száját tisztán kell tartani, valamint az ápolója száját is. A beteg fehérneműit, székletétét is fertőtleníteni kell. A táplálék könnyen emészthető s lehetőleg folyékony legyen (tej, tojásleves, húsleves, rizs, szágó, paraj, purée, tejescép, dara, kefir, tápióka, yoghurt). Adjunk a betegnek inni bőven vizet, limonádét, teát, ásványvizet. Fölfúvódást okozó ételek tilosak; szeszes italokból csak keveset adjunk. — Erős hasmenésnél gyöngye rizsfőzet, kakaó, bouillon és belső szerek. Láz ellen, valamint kábulatnál, önkívületnél, álmosságnál, felületes lélekzésnél stb. 37° C-fürdők 15 percig, fokozatosan mintegy 32° C-ra lehűtve, továbbá törzs és lábgöngyölések, 20 percenként változtatva; ezenkívül a szokásos belső szerek. — 120-nál magasabb érverésnél kardiacumok. Idősebb, gyöngye, vérszegény, elhízott egyéknél csak nedves begöngyölést és száraz ledörzsölést végezzünk. Ne fűrösszünk orvosi felügyelet nélkül! A szívgyöngyülésre vigyázni kell s a kezdődő vérkeringési zavart izgatószerekkel megátolni. Bélvérzésnél teljes nyugalom; enni sem adunk a betegnek, csak egy kanál jéghideg tejet, vagy teát s később is csak hideg folyadékokat; szomjúság ellen jégdarabkákat adunk szopogatni; a hasára hideg borogatásokat adunk, belsőleg ópium. Has-hártyagyulladásnál, hányásnál, csuklásnál ugyanígy járunk el. Fejfájás ellen hideg borogatások. Hörgőhurutnál köptetők; kínzó köhögés ellen csillapítók.

Kiütéses, vagy foltos hagymáz. (*Typhus exanthematicus seu petechialis.*) A baj 1—2 heti lappangás után rázóhideggel

és magas lázzal kezdődik. Az érlökés 100–120-ra szaporodik; émelygés, hányás, főfájás, gyomorfájás, végtagfájdalom, bágyadság áll be. A lép a 2. napra megnagyobbodik, az arc duzzadt, piros; a beteg álmos, önkívületbe esik. Olykor hörgőhurut, torokgyulladás, kötőhártyagyulladás is támad. A láz és az érlökés az első napokon egyre emelkedik. A 3. napon az egész testet ellepik a hagymázos kiütések, amiket az előbbi pontban leírtunk; ezek olykor vérzenek. A 2. hét elején a baj tetőpontjához ér. A beteg kábult, kapkod, felugrik, rémeket lát, nem eszik, se nem iszik, vizelni nem tud, bereked, néha tüdőgyulladást kap. A nyelvet vastag lepedék borítja, aminek leválása után a nyelv piros és száraz lesz. Fültőmirigygyulladás, fehérjevizelés is fordul elő. Az arcon sömör, az orrhegyen pedig néha üszkösödés támad. A második héten áll be a láz esése. A bőr hámlani kezd. Néha nagyot hallás marad fenn, gyakran neuralgikus fájdalmak. A baj a 2. héten lehet halálössé, a fent vázolt bonyodalmak következtében.

Az ápolás úgy történjék, mint az előbbi pontban mondtuk. A betegre szorgosan kell ügyelni. Jók a hideg borogatások és hűvös lemosások. Nagy nyugtalanságnál, fájdalomnál lactophenin. Az egyes bonyodalmak kezelését lásd az illető címek alatt. A többit az előbbi pontban elmondtuk.

Visszatérő láz. (*Febris recurrens.*) A lappangás 5–7 napig tart, mialatt rosszullét, borzongás, vagy hasmenés is fordulhat elő. A láz rázóhideggel kezdődik néha s a 41° C-t is meghaladja, ami azonban magában véve nem kedvezőtlen jel. Az érverés 140-ig fölmelegszik a beteg igen gyöngy lesz. A lép, máj megnagyobbodik, a nyelven erős fehér lepedék képződik, hasmenés, hörgőhurut, vérzéses vesegyulladás áll be, lábszár-, keresztáji- és fejfájásokkal. A bőr színe piszkossárga lesz. Az ajkon gyakran sömör támad. Az 5. naptól kezdődik a veszedelem. A láz hirtelen esik, a beteg erősen izzad, egészen jól kezdi magát érezni; de a legtöbb esetben 6–7 nap alatt visszatér a magas láz, a többi tünettel együtt; de 4–5 nap múlva ismét elmúlik. A lázroham is sokszor 4–5 ízben ismétlődik. A fültőmirigygyulladás és a szívgyöngyeség hátráltatja a gyógyulást.

Ágybanfekvés, jó ápolás, könnyű koszt, borogatások stb., mint a hasihagymáznál. Hasmenés ellen megfelelő szerek.

Influenza. Levertséggel, homloktáji fejfájással és izületi fájdalmakkal, nagy náthával és lázzal kezdődik. Ezenkívül kötő-

hártyagyulladás s fényiszony is van. Gyakran van köhögési inger, hörghurut is; az arc piros, a nyelv duzzadt, középen fehér lepedékkel. Jellemző bonyodalmak: tüdőgyulladás, szívbelhártyagyulladás, szívgyöngülés, mellhártyagyulladás, fülközépgyulladás, gyomorbélzavarok, neuralgiák, agyvelőgyulladás, gerincvelőgyulladás stb.

A diaeta olyan, mint a hasihagymáznál. Jól hat az izzasztás, esetleg megfelelő belső szerekkel. Torokfájás ellen Priessnitz és öblögetés meleg zsályateával, boraxoldattal. Hörghurutnál, tüdőgyulladásnál Priessnitz a törzsre (gyermeknek nem mindig jó.) Erősebb tüdőgyulladásnál, hajszálcöves hörghurutnál lázkezelés, mint a tifusznál mondtuk; továbbá a vérkeringés fokozása izgatószerekkel. Kinzó köhögési inger ellen csillapítószer. Agyi tüneteknél jeges borogatás a fejre, mustárpapír, vérelvonás, bedörzsölés szürke kenőccsel. Hányásinger, hasmenés ellen megfelelő belső szerek. Azután erősítőkúra.

Váltóláz. (*Mocsdrláz, hideglelés, malária.*) A baj 1—3 heti lappangás után tör ki. A lázrohamok rázóhideggel kezdődnek s a hőmérséklet igen gyorsan emelkedik, majd 1—2 óra múlva erős izzadás mellett csökkenni kezd s a rendesnél is alacsonyabbra száll. A láz másnap vagy harmadnap, negyednap ugyanabban az órában jelentkezik. Jellemző kísérője a nagy lépduzzanat. — Forralatlan vizet, szeszes italt ne igyék a beteg. A baj sajátlagos gyógyszere a chinin, amit a roham előtt hat órával adunk be; helyette adható: methyleni coerul. 0.20, pulv. nuc. mosch. 0.10; napjában 5 port. Vérszegénység gyógyítandó.

Vérmérgezés. (*Piaemia, septikaemia.*) 1—2 napi lappangás után emelkedő lázzal s olykor rázóhideggel kezdődik. A beteg nagyon bágyadt, a bőre forró, száraz lesz, nyelve a szomjúságtól megrepedezik; izületi fájdalmak, olykor szívdobogás, lélekzési nehézségek, hányás, hasmenés is fordul elő. A láz változatos lefolyású, rendetlenül ingadozó; sokszor bő izzadással lesülyed. Az érlökés gyakran 190-re emelkedik, de egyes esetekben 40-re sülyed. Az öntudat zavart, a szív működés gyöngül, a beteg arca sápadt, beesett. Szívbelhártyagyulladás, szívizomgyulladás és betömülés is fejlődik (szívben, tüdőben, vesében) s lépduzzanat állandóan van. A bőrön egyes esetekben kiütések támadnak.

Sebészi kezelés, teljes nyugalom, orvosilag megállapítandó

erősítő diaeta, alcoholicák, izgatószeres, pyramidon, chinin, anti-pirin, erősítőkúra.

Hevenyés szemcsés gümőkór. (*Tuberculosis miliaris acuta.*) Lappangási ideje különböző, néha csak órákig tart. A láz rendetlen, sokszor 41° C-ra is fölmege. Heves elkékülés és fuldoklás, továbbá önkívületek, rohamos lesoványodás, kízó köhögés is fordulhat elő. Az érverés olykor szapora, a nyelv száraz és szürke. A tüdő felett sercegés észlelhető; olykor rázóhideg is jelentkezik, továbbá vitustáncra emlékeztető rángatózások. Egyéb tünetek a tifusznál, a gümőkórnál és tarkómerevségnél találhatók. A baj két hét alatt halállal végződik. — Erősítő diaeta, izgatószeres, bő itatás, vérelvonás, bedörzsölés szürke kenőccsel, köhögési inger csillapítása, esetleg az ágyéki folyadék kibocsátása, néha vízkúrák segítenek. Gyógyszerekül atropin és chinin ajánlatnak.

Kolera. Körülbelül egy heti hasmenéses lappangás után tör ki a koleraroham igen gyakori hasmenésekkel és folytonos hányással. A beteget szomjúság gyötri. A székletét sárgás, de csakhamar rizslészinű lesz. A beteg arca beesik, a bőre sápadt, hideg, ráncos lesz. A hőmérséklet 30° C-ig lepad. A lábikrákban görcsök támadnak. A beszéd rekedt, suttogó lesz. Az izzadás, könyezés, nyáladzás megszűnik, a vizelet is erősen csökken, vagy egészen megszűnik, ami rossz jel. (Fehérje, hengerek, vesehámsejtek vannak a vizeletben.) A kötőhártyák, szaruhártyák könnyen lepattognak. A beteg eszméletlen (az iszákos azonban izgatott s önkívületben beszél). — A második vagy harmadik napon a lélekzés, érverés szünetel, a beteg halotthoz lesz hasonló, arca ólomszínű, egyes helyeken kékes. Ez az állapot rendszeren halállal végződik. Ha a beteg kiállja a rohamot és ha kolerabacillussok vérmérgezést nem okoznak, akkor az állapota csakhamar javulni kezd.

A beteget folyékony ételekkel kell táplálni. Hányásinger ellen jégdarabkák, jégbehűtött szénsavas italok vagy limonádé. A hasra meleg borogatások. Székelés után adjanak hűvös beöntést, esetleg tannin 2 százalékos oldatával; a hasmenés ellen konyhasós infusio is adható, valamint megfelelő belső szerek. Izomfájdalmaknál massage, bedörzsölés,

Vérhas. (*Dysenteria.*) A nyákkal, vérrel s gyakran gennyel kevert gyakori hasmenés, hasfájás és végbélgörcs jellemzi. Kólika-

szerű fájdalmak, székelési ingerek gyötrik a beteget; sápadt, bágyadt lesz, hasa felpuffad, étvágya elvész, olykor hány s erősen szomjazik és láza is van.

A kezelést ricinusolaj beadásával vagy beöntéssel kezdjük, azután összehúzószereket adunk be. Hányásingernél lásd az előbbi pontot. Végbélgörcsnél cocain-belladonna-kápok vagy anaesthesin. A végbelet tisztán kell tartani és zsiradékkal bekenni. Jók a meleg fürdők, meleg borogatások a hasra (só, lenmaglisztpép) vagy Priessnitz. Elesetségnél izgatószer, mustárlisztes meleg fürdő. Belsőleg ipecacuanha is ajánlatos. Folyékony táplálék: tej, nyáklevés, lisztlevés, szágó, dara, húslé. Ásványvíz és gyümölcs mel-lőzendő.

Fültőmirigygyulladás. (*Mumps, parotitis tuberculosa et purulenta.*) Kétheti lappangás után 39° C körüli lázzal kezdődik, ami 2—8 napig tart. Torokfájás kíséretében az egyik fültő, vagy mind a kettő megdagad és kivált nyelésnél, rágásnál, fejmozdításnál fáj. A daganat rendszeren elmúlik, ritkán megy át genyessedésbe, de néha a szájra, garatra és mandulákra is áttérjed. Felnőtteknél heregyulladás vagy mellékheregyulladás is támad, nemkülönben fülközépgennyedés, lépduzzanat, vesegyulladás, tüdőbetegség, arcidegbénulás is fordulhat elő.

Ágybanfekvés, hideg borogatások (esetleg ólomvízzel) a daganatnak olajjal vagy bórlanolinnaal való bekenése vagy párákötés Burow-oldattal. Csillapítószer. Folyékony táplálék. Gennyedés esetén föltárás. Heregyulladásnál a herét felpolcoljuk és hűvös (de nem jeges) borogatást rakunk rája s azután is suspensoriumot hordjon a beteg.

Diphtheria. (*Roncsoló torokgyulladás.*) Körülbelül egyheti lappangás után (mialatt a beteg bágyadt, étvágytalan s a fejét, hasát fájlalja és igen sápadt) a mandulák megduzzadnak, kipirosodnak s fehér pontok vagy csikok látszanak rajtuk. Később azután az egész mandulát fehér hártya lepi be, ami az orra, gégére, hörgőkre is elterjed; ha eltávolítjuk a lepedéket, a nyálkahártya vérzeni kezd; ezen fehér lepedék túltengését nevezik torokgyíknak, croupnak. Az állalatti mirigyek is megduzzadnak. Az érverés kicsiny, szapora, a közérzet zavart, láz nem mindig van, de néha 40° C-t is eléri. Gyakori a fehérjevezelés, lépduzzanat, vesegyulladás, sömör az arcon. Súlyosabb eseteknél nagyfokú elesett-

ség van s a fehér lepedék elüszkösödik, szétesik, bűzt áraszt. Gyakran hűdések maradnak a baj után.

Minél előbb be kell oltani a beteget a diphteriaellenes serummal s addig is hűvös, szellős szobában tartani s könnyű takaróját gyakran változtatni. A szoba padlóját gyakran föl kell mosni. A száját, orrát tisztán kell tartani. (Toroköblítéshez: zsályatea, mésvíz, mentaolaj.) Egyébként vizelethajtók, Salvatorvíz, meleg limonádé, bő tejivás, folyékony ételek, hideg nyakborogatás. Szívgyöngülésnél izgatószer, kardiaceumok, megfulladás veszélyénél gégemetszés.

Mandulagyulladás. (*Tonsillitis, angina follicularis*). A lágy szájpád, a garat s a mandulák duzzadtak, pirosak, gyakran fehér lepedékkel vannak befedve, amiben azonban nincsenek diphteriabacillusok és eltávolításuk nem mindig okoz vérzést. Az állalatti mirigyek duzzadtak. A láz borzongással kezdődik, sokszor magas, több napig tart. Néha vesegyulladás támad e baj nyomában. — A gyógykezelést lásd az előbbi pontnál.

Merevgörcs. (*Tetanus*.) Lappangási ideje nagyon különböző. Először a rágóizmokban támad huzó fájdalom s a száját nehezen tudja a beteg kinyitni. Súlyosabb eseteknél a baj gyorsan fejlődik: a száj nevetéshez hasonlóan széthuzódik (risus sardonicus), a homlok összeráncolódik s az egész arc megmerevedik. Az állkapcsok összeszorulása a táplálékfelvételt meggátolja. A görcsös izomfeszülés a hátizmokra is áttérjedhet, amikor is a beteg fekvése ívforma lesz (opisthotonus) s a hasizmok, karok és lábak is megdermedhetnek. A folytonos dermedtséget különböző tartamú fájdalmas rohamok szakítják meg. A beteg lázas, izzad, álmatlan. A halál közeledtekor a beteg elkékül, nagyfokú láza lesz, gyorsan szed lélekzetet.

Teljes nyugalom kell a betegnek; sokszor a legkisebb mozanat, fény vagy hang is rohamot idéz elő. Folyékony ételekkel kell táplálni, esetleg alulról. A főgyógyítója a szérum, de ezenkívül narkoticumokra is lehet szükség.

Járványos tarkómerevség. (*Meningitis cerebrospinalis epidemica*.) A betegség fázásokkal vagy rázóhideggel kezdődik. A láz hirtelen magasra szökik. A betegnek feje, tarkója, majd a gerince kezd fájni, hány, végtagjai igen érzékenyek lesznek, öntudata zavart lesz. A második napon beáll a tarkó megmerevedése. A gerinc, a végtagok s az arc is megmerevedik némileg. Az

ülő beteg lábait nem lehet kinyújtani s ha vízszintesen fekszik, nem lehet összehuzni. A hasa behuzódik, érverése lassú lesz, az in- és izomreflexek fokozódnak; a bőr minden érintésre kipirosodik, sőt vizenyős izzadást is ad. A vizelet és székelés hol nehezen megy, hol visszatartathatatlan.

Teljes nyugalom és csend szükséges. Hideg borogatások, szürkekenőccsel való bedörzsölés, vérelvonás, morphiuminjectio, az ágyéki folyadék kibocsátása. Hányásnál, láznál lásd a tifusznál mondottakat.

Orbánc (*Erysipelas*.) A baj 1—8 napi lappangás után rázóhideggel vagy erős borzongással s 40—41° C. lázzal tör ki. A bőr megduzzad, kipirul, feszes, fényes lesz, legtöbbször először az arcon, de azután az egész fejen, nyakon, sőt a törzsön is. A piros-ság szigete élesen elhatárolódik az egészséges bőrfelülettől. Egyébiránt a test bármely helyén is kiüthet az orbánc. A megtámadott területen hólyagok keletkeznek, vizes, véres vagy genyes tartalommal. A lázhoz fejfájás, hányás, öntudatzavar, sőt néha hörgőhurut és tüdőgyulladás is járul. A nyelv bevont, a lép duzzadt. A baj csak 1—2 hétig tart, de genyes agyhártyagyulladás, fülkőzép- és fültőmirigygyulladás is lehet belőle.

A láz tartama alatt ágynyugalom, folyékony táplálék (alkoholistáktól nem szabad az alkoholt megvonni), szívgyöngülésnél izgatószeres, kardiaceumok, érlökés rosszabbodásánál coffeinos, kámforos, adrenalin-, vagy digaleninjectiok, egyébként borogatások, bőr-, zink-, vagy ichthyolkenőcs, izgatottságnál bróm vagy egyéb megfelelő hypnoticum (de chloralhydrat tilos), az étvágytalanság ellen amarumok, a hasmenés ellen adstringensek. Hideg fürdők és leöntések bajt okozhatnak.

Vörheny. (*Scarlatina*.) Mintegy három heti lappangás után rázóhideg és fokozódó magas láz kíséretében a kis vörös foltok, amelyek később összeolynak. (Néha víztiszta hólyagocskák is támadnak.) A nyelv málnaszerű kinézést nyer, a mandulák pirosak, duzzadtak, a beteg hány s legtöbbször diptheritist kap. A nyaki mirigyek a vörheny-diptheritisnél megduzzadnak s a torokban gyakran gennyedések, tályogok támadnak, amelyek roncsoló hatásukkal életveszélyesekké válhatnak. Genyes fülkőzép-gyulladás, vesegyulladás, ízületgyulladás, hevenyész szívbelhártyagyulladás is fejlődhet a bajból. A láz a negyedik napon kezd esni, a hámlás néha két hétig tart.

Okvetlen fektessük le a betegeket, tágas, szellős szobában. Léghuzamtól óvni kell a beteget. A szoba hőmérséke ne legyen több 19° C-nál. A lázkezelést lásd a tifusznál. Nyugtalanságnál, önkívületnél vigyázzunk a betegre. A táplálék folyékony legyen, főképen tej; húst legalább 24 napig ne adjunk. Hasmenésnél kakaó, lisztes és nyáklevés. Szívgyöngülésnél bor, kávé, tea, konyak, pezsgő, esetleg injectiók is. Bőrviszketésnél langyos, hosszas fürdő, behintés rizssporral, vagy bekenés lanolinnal. Ideges nyugtalanságnál, álmatlanságnál jéghideg borogatások a fejre, szívtájra, 18° C borogatások a mellre és törzsre s este 30 C lemosás. Torok-öblítésre: zsályatea, borax-, timsó-, bórsavoldat. A diphteritis kezelését lásd fentebb. A nyaki mirigyek duzzanataira először jéghideg borogatásokat, esetleg alkohollal, vagy Burow-oldattal, de ha 5—6 nap alatt el nem múlnak, akkor a meleg kezelésre térünk át; legtanácsosabb a lenmaglisztpeppel való borogatás. A fülgyulladás külön kezelendő. Itassunk a beteggel sok vizet (Salvator, Gieshübli, Krondorfi), karlsbadi teát. Túlságos, fűzőld hasmenésnél konyhasós bélmosás. — A láz elmúltával 2—3 naponta fürdethetjük a beteget 35° C vízben s adhatunk neki könnyű tészta- és főzelékféléket, burgonyapürét, befőttet. A harmadik héten figyelni kell a vesegyulladásra, sótanal ételt, főképen tejet adni a betegnek s gyógyszerül hexametilent, digitallist, hashajtót, izzasztót, vérelvonást, konyhasós infusiót.

Kanyaró. (*Morbilli.*) A lappangás mintegy 10 napig tart; ezalatt a beteg náthás, köhög, a gyomra fáj neki, kötőhártyagyulladást kap s a szemeit a világosság bántja. Majd 2—3 nap múlva rázóhideggel kitör a láz, ami néhány óra alatt 40° C-t ér el; 2—3 nap múlva csökken, de a 3—4-ik napon újból felszökik. Ekkor a szájpadráson és a száj bensejében kiütések támadnak s másnap megjelennek a *nagyfoltú* kiütések, amelyek kissé *kiemelkednek s össze nem folynak*. Mintegy másfél napig maradnak meg a kiütések, mialatt a nátha, köhögés, kötőhártyagyulladás és fényviszony növekszik. (Gége- és hörgőhurut is támadhat.) Az érlökés néha 150-et is meghaladja. A láz az 5—7-ik napon kezd esni s a kiütések elhalványulnak, lehámlanak. Vigyázni kell a betegre, hogy meg ne hűljön, mert néha hurutos tüdőgyulladás fejlődik a kanyaróból.

A betegnek le kell feküdnie s a láz megszűnte után is még 8 napig maradjon ágyban. Meghüléstől, léghuzamtól, erős fénytől

szorgosan kell óvni. A hurut ellen tejivás, köhögés ellen csillapítók (syr. althaeae, aqua amygd. amar., mixt. ammon. chlor. etc.) Gargarizálás, meleg kamilla- és zsályateával. Kötőhártyagyulladásnál 3 százalékos bórsavoldattal mosogassuk a szemet. Bőrvizsketés ellen behintés rizssporral, bekenés lanolinnal. Hörgőhurut ellen köptetők, izzasztók. Tüdőmegbetegedésnél 20° C nedves lepedőkbe való begöngyölés félórára 2—3—4-szer napjában. (A nedves lepedőn kívül még száraz gyapjútakarót is göngyölünk a betegre.) Gyöngye betegeknek a begöngyölés helyett hideg lemosás. Szívgyengülésnél izgatószer, digitalis stb. Diphteritis külön kezelendő. A hurut csökkentével adjunk a betegnek langyos szappanos fürdőt és erősítőszereket.

Rózsás kiütés. (*Rubeola.*) Mint a kanyaró, náthával, kötőhártyahurut, köhögéssel, gégehurut, torokfájással kezdődik; a láz legfőleg 39° C-ra megy föl. Az egész bőr felületén apró pontszerű, rózsaszínű, kerekded, gyorsan elhalványuló foltocskák jelennek meg, amik lencsényi nagyságra nőnek és mikorra egyik helyen kifejlődnek, a másik helyen már elmúlnak. Enyhe hurutos tünetek észlelhetők, egyes nyirokmirigyek kissé megduzzadnak. — Gyógyszeres kezelés nem szükséges. A beteg maradjon ágyban a kiütések elmúltáig, azután vegyen langyos fürdőt.

Himlő. (*Variola.*) 10—30 napi lappangás után rázóhideggel, fázással kezdődik s az elején 40—41° C láz van, fejfájással, gyomortáji, derék és végtagfájdalmakkal. A beteg gyorsan lélekzik, náthát, torokgyulladást, gégehurut, kötőhártyagyulladást kap, a lépe megduzzad, vizeletében fehérje van. A 3—4-ik napon a láz csökken s megjelennek a kiütések vörös foltok alakjában, amelyek egyre nagyobbodnak s először tiszta tartalmú hólyagokká válnak, majd pedig a betegség 8—10-ik napján gennyesedésbe mennek át és fölfakadnak. A láz ekkor ismét felszökik, a beteg térdeiben és hátában erős huzófájdalmat érez. A 11. napon kezdenek a himlők leszáradni. A láz csökken. A gége-, hörgő- és tüdőgyulladás s a mérgezőes bélhártyagyulladás sokszor halállossá teszi a himlőt.

A himlő teljes leválásáig ágyban maradjon a beteg. Magasabb láznál csak folyékony ételt adjanak neki. (Alkoholistáktól nem szabad a szeszes italokat megvonni.) Gondos szájapolás. Hidegvizes kezelés nem ajánlatos. Fejfájás stb. ellen hideg borogatás, belsőleg lactophenin. Viszketés ellen hosszas meleg fürdők.

Lázkezelést egyébként lásd a tifusznál. Gennyedéskor jók a 20° C borogatások és 30° C fürdők, továbbá kenőcsök: acid. carbol 5.0, ol. oliv., amil. trit. pulv. aa 50.0; vagy thymoli 2.0, ol. lini 40.0, cretae albae opt. trit. 60. A himlők besüppedésekor hintőporok.

Enyhe himlő. (*Febris variolosa.*) A kezdeti szak hasonló a himlőéhez, de utána mindjárt a bevarasodás szaka következik, gennyedési láz nincs, a kiütés megjelenése rendetlen. — A gyógykezelés nagyjából megegyez a himlőével.

Báránymimlő. (*Varicella.*) Rázóhideggel és lázzal kezdődik. A rózsaszínű, víztiszta tartalmú, udvaros, kevésbé puffadt foltok rendszeren másnap, vagy egyidejűleg megjelennek s hólyagokká változván át, csakhamar leszáradnak. Ellepik néha a torkot és szájpadrást is. Egyszerre találunk a testen keletkező, emelkedő, hólyagosodó és leszáradó foltokat, *ami a valóságos himlőnél nem fordul elő.* Néha azonban ezen ártatlan foltok előtt olyan nagyfoltú kiütések jelennek meg, amilyenek a kanyarónál szoktak, ezek azonban csakhamar eltűnnek. Óvjuk a beteget a vese-gyulladástól! (Adjunk neki enyhe vizelethajtókat.) Tartsuk egyenletes melegben, óvjuk a meghűléstől, léghuzattól. Magasabb láznál lázcsillapítószeres. A hólyagocskák beszáradása után langyos fürdő. Egyébként gyógyszerre nincs szükség. Viszketés ellen: behintés keményítőporral, amihez salicylsavat is adhatunk. Néha hűvös lemosás is elegendő.

Hevenyész sokizületi csúsz. (*Polyarthriti s rheumatica acuta.*) Rázóhideggel és egy vagy több ízület fájdalmasságával és piros duzzadásával kezdődik; olykor kisfokú láz, hurutos torokgyulladás is van kezdetben. A láz rendetlenül ingadozó (39—40 fok). A betegség izületről-izületre terjed. A vizelet súlyos, sötétvörös. A baj hetekig, sőt hónapokig is tarthat. Az ízületek savós hártyájának gyulladása (synovitis serosa) gyulladásos vizenyőt hoz létre s igen ritkán lesz genyves tartalmú. Néha a bőr egész felületén bőséges, savanyú, dohosszagú izzadmány terjed el. — Gyakori szövődmények: szívbélhártyagyulladás maradandó billentyűbajjal, néha szívburokgyulladás, vagy mellhártyagyulladás. — A gyógykezelést lásd a szívbajnál.

Hevenyész szívbélhártyagyulladás. (*Endokarditis acuta.*) Jellemző tünetei ezek: rendetlen, ingadozó láz, billentyű bántalom jellegzetes szívzörejekkel. A fekélyes alaknál rázóhideg és bőrbetömlések fordulnak elő. Egyéb tüneteit és a gyógykezelést l. a szívbajnál.

Víziszony, veszettség. (*Hydrophobia, lyssa.*) A lappangás időszaka rendszeren 6—12 hét, de néha hét hónap is. A harapott seb laza, szivacszerű, csunya, bizonytalan színű lesz, éget, viszket és eves folyadékot bocsát ki; esetleg be is gyógyul, de elfekélyesedik, elüszkösödik, szétsugárzó fájdalmatokat okoz; különösen a nyaka és a tarkója fáj a betegnek, amihez nyelési és lélekzési nehézségek, kimerültség, izgékonyosság, félelem, szívdobogás, fázás, szédülés, görcsök, álmatlanság járul. A beteg szeme zavaros lesz, a szájából fehér, sűrű nyál folyik; az esetleg behegedt seb fölfakad. A roham nyelögörcsrel kezdődik, amely folyadékfölvétel-nél tetemesen fokozódik s ebből ered a betegnek az ivástól való iszonyodása. Majd a légzőizmokban támadnak görcsök, amik a beteget megőrjítik. A halál 3—4 nap múlva beáll.

A sebet tüstént ki kell ezrelékes szublimátoldattal mosni, a környéket erősen kinyomkodni, hogy elég vér jöjjön ki a sebből, azután borogatást kell rátenni, a beteget pedig kiizzasztani. Ha kiizzadt, meg van mentve. A beteget legjobb csendes, sötét szobába fektetni. Az izzasztás akkor is használ, ha a baj már kitört. De mindazonáltal biztosabb a kivágás, kiégetés és Pasteur-kezelés. Egyébként narkoticumok, tápcsőrék.

Lépfene. (*Anthrax.*) Bacillus által való fertőzés útján jut az emberi testbe; rendszeren lépfenés állatok húsnak evése, vagy lépfenés hullák érintése okozza. A fertőzés helyén először egy kis vörös folt mutatkozik, vagy daganat képződik, amelyen kis hólyagokat lehet észrevenni, azután viszketés áll be, a megtámadott hely égni kezd és pokolvar képződik rajta, amely üszkösödésbe megy át. Láz, szédülés, hányás, elájulás szintén gyakori tünetek. Egyebeket lásd a kelevényeknél. — Fürdők; viszketés, égetés ellen hűvös borogatások, sebekre langyos fecskendezés. Nyugalom, jó táplálás, alkoholicák, kenőcsök.

Sebek, bőrbajok.

Vérzés csillapítása. Érszakadásnál, ha ütőérből ömlik a vér (amit erős nyomással való felszökkenés árul el), az eret leköjtük, vagy bedugjuk, míg az orvos tamponálhatja, vagy körülöltheti. Nagyobb vivőerek vérzésénél ugyanígy járunk el; kisebb vivőerek vérzését szintén összenyomással állítjuk meg. Orr, végbél, hüvely vérzését tamponálással szüntetjük meg. Végtagok vérzésénél az odavezető főütőeret leszorítjuk s a vérző végtagot magasra fektetjük.

Tályog. (*Abscessus.*) Hevenyés tályogot meleg borogatásokkal, lágyítószeres főzeteivel, írósvajjal, fagyantával, lenmaglisztpeppel, lágyító kenőcsökkel (*ungu. diachylon*) lehet megpuhítani, máskülönben föl kell vágni. Erősebb gyulladásnál páraparócska, körülírt bőralatti tályognál a genynek kiszívása szükséges. Ha a tályog fölnyílt vagy fölívátott, akkor langyos vízzel kimosuk, a genyet kiáztatjuk s a sebbe gézt nyomkodunk, hogy a teljes kitisztulás előtt össze ne nőjön. Hideg, idült tályogot szintén fölívunk és tamponálunk; ha csigolya- vagy csipőgyulladás okozta a tályogot, akkor beszűrés és befecskendés szükséges. Egyébként lásd az illető címek alatt.

Tapaszok: *Emplastrum diachylon* Hebrae, továbbá végy: zilizlevélből (*fol. althaeae*) papsajtlevélből (*fol. malvae*) sárga lóherefűből (*hb. melliloti*) mindegyikből félkilót, összemételés után keverj hozzá megtört lenmagot egy kilót s főzd péppé és két vászon között tedd a tályogra.

Kelevény. (*Furunculus.*) A beszűrődés időszakában forró borogatások, ólomvízzel, Burow-oldattal, alkohollal. Gondos bőrápolás, mosogatás kálicsappannal, alkohollal. Kenőcsök:

Rp. Ammon. sulfo-ichthyol. 3·0 *Rp.* Ungu. Basilici 30·0
Hydrarg. bichlor. corr. 0·1 DS. Naponta 2-szer bekenni.
Vasellini 30·0
DS. Naponta 2-szer bekenni.

Fekélyek. (*Ulcera.*) Erősen piros daganatra ólomvizes boro-
gatások, 20 gr. ólomecetet 2 deci vízbe. Adhatunk hozzá 10 gr.
timsót is. — Vagy: félgramm kalium causticum 2 deci vízbe. Hintő-
por: 20 gr. dermatol, 70 gr. talcum Venetum (federweiss) és 10 gr.
keményítő. — Vagy: zink-perhydrol és buzakeményítő 10—10 gr.,
vazelin 50 gr., kenőcsnek összekeverve. — Vagy: 5 gr. porrátört
tömjén, 10—10 gr. porrátört kámfor, kén (sulfur praecipitatum)
és zinkoxyd, továbbá 10—10 gr. benzoë-tinktura és peruibalzsam,
50 gr. vazelin összekeverve.

Lábszárfekélyre:

Rp. Zinci oxydati, gelat.
puriss. aa. 15·0
glycerini 25·0
aquae dest. 45·0
MDS. Megmelegítve fölkenni.

Mosogatás meleg szappanos vízzel, behintés dermatollal vagy xero-
formmal, pólyázás vattával.

Sömör. (*Ekzema.*) A vörösödés szakában dörzsölés, nyomás
kerülendő. A bőrt hintsük be tiszta keményítőporral. A hólyago-
sodás idején 10—10 gr. zinkoxyd., keményítő, talcum Venetum és
30 gr. vazelinből kenőcs. Vagy: 2—2 gr. zinkoxyd, cerrussa, 40 gr.
talcum Venetum, hintőpornak. Ha a sömör gyulladt és erősen
nedvedzik, akkor borogassuk ötszázalékos Burow-oldattal. Aján-
latos továbbá az ichthyolos-kenőcs, Hebra-kenőcs, továbbá: zink-
oxyd. 5 gr., benzoë-por 1 gr. és 3 deka disznózsír kenőcsnek össze-
keverve. Később kátrányolajból 10 gr., táblaolajból 90 gr., ecsete-
lésre, továbbá 2 gr. salicilsav és 40 gr. szappantapaszt vékonyan
rákenve.

Sebek bekötéséhez jódtinkturát, 50 százalékos alkoholt, Burow-
oldatot, egyezrelékes sublimátoldatot, vagy háromszázalékos
hydrogenium hyperoxydatumot használunk.

Szemölcs. (*Verruca.*) Saliciloskenőcs, vagy ecetsavas kenőcs,
esetleg sebészi kiirtás. Hajlamosság esetén arzénvizes kúra.

Pörsenés. (*Akne vulgaris.*) Belsőleg vérjavítás, hashajtók.
Külsőleg zsíros szappannal, vagy kénes szappannal való lemosá-
sok, salicilsavas kenőcs, szürkekenőcs, zinkkenőcs.

Rezesorr. (*Akne rosacea.*) Gyomor- és bélbajok, orrbajok,
nemibajok kezelendők. Kenőcsök:

Rp. Lact. sulf.
Kal. carbon.
Glycerini
Aq. flor. Aurant.
Spir. diluti aa. 10·0
M. f. pasta

Rp. Naphtholi B. 5·0
Sulf. praecip. 25·0
Lanolini
Saponis vir. aa. 10·0
M. f. pasta.
Valamint a zinkkenőcs is.

Ótvar. (*Eczema tyloiticum.*) Kálishappannal való bekenés, salicilkenőcs, zinkkenőcs.

Égett seb. (*Combustio.*) A megégett tagot előbb langyos, azután hideg vízbe mártjuk s ebben hagyjuk jó sokáig. Kisebbfokú égéseknél bőrkenőcs vagy borogatás Burow-oldattal, vagy alkoholos-vízzel, vagy pedig folytonos bekenés glicerinnel. A hólyagokat föl kell szűrni, xeroformmal behinteni s jodoformgézszel bekötni. Nagyobbfokú égések sebészi kezelést igényelnek. Addig is itasunk a beteggel sok vizet, vizes bort, teát, ültessük vízbe és frissítsük folyton a vizet. Összeesésnél konyak, bor, feketekávé, meleg lepedőkbe való begöngyölés.

Fagyás. (*Congelatio.*) A megfagyott embert előbb hóval, azután hideg vízzel kell dörzsölni, esetleg hideg fürdőbe tenni s ennek vizét fokozatosan 2—3 óra alatt 30° C-ra fölmelegíteni. A szoba is legyen először hideg, azután fokonként melegítsük föl. Szükség esetén mesterséges lélekzést, kámforinjekciót alkalmazunk. Összeesésnél konyak, bor, feketekávé. Hevenyész- vagy láb-fagyásoknál kámforosszesszel való bedörzsölés, Burow-oldattal vagy ólomvízzel való borogatás hideg-meleg váltakozó fürdők, hólyagosodásnál, fekélyesedésnél kámforos lágyítókenőcs (5:50 arányban). Fül-fagyásnál bórsavas zinkkenőcs ugyanígy. — Idült fagyásoknál meleg fürösztés, azután ez a kenőcs, amely minden reklámozott szernél alkalmasabb:

Rp. Zinci oxydati
Ac. borici
Camphorae tritae
Ac. tannici aa. 2·0

Lanolini
Vasellini aa. 50·0
MDS. Kenőcs.

Kisebbmértékű fagyások jódtinktúrával ecsetelésre, vagy timsós meleg fürdetésre is elmúlnak. A fagyott tagot még a hideg beállta előtt kenegessük fagygyúval.

Rándulás, ficamodás. (*Distorsio, luxatio.*) A megrándult tagot rögzítjük, nyugalomban tartjuk, pólyakötésbe tesszük; azon-

ban mielőbb helyre kell tétetni, mert az idült ficamodás kezelése egyike a legnehezebb sebészi feladatoknak. A megrándult tag gyulladásánál, valamint ficamodásoknál ólomvizes hideg borogatás, később meleg fürdők s óvatos kenegetés.

Golyva. (*Struma*.) Jódos kenőcs, belsőleg vérjavítók. A többi lásd a Basedow-kórnál.

Szájeczseteléshez a következő szerek használhatók:

<i>Rp.</i> Ac. tannici	Tinct. myrrhae
Mentholi aa. 2·0	Tinct. salviae aa. 20·0
Tinct. jodi	DS. Ecseteléshez.
Tinct. gallar.	

Sérv. (*Hernia*.) A sérvet az különbözteti meg más daganattól, hogy köhögéskor, nevetéskor nagyobbodik, hátfekvésnél csökken s esetleg ujjal vissza lehet tolni. Ha a sérv annyira megvastagodik, hogy a sérvkapun, vagyis azon a nyíláson, amelyen (túl-ságos erőltetés következtében) kitolódott, visszahelyezni, visszatolni nem lehet, akkor kizárt sérvnek (h. *incarcerata*) nevezzük. A kizárt sérv fájdalmas és bélelzáródást okozhat. A kezelése sebész.

Csonthártyagyulladás. (*Periostitis*.) Hevenyészett esetben nyugalom, hideg borogatás, gyulladáscsillapítás, piócák, később fölmelegedő borogatás; genyes gyulladásnál föltárás; gümőkóros alaknál egyezrelékes sublimátos pára-kötések, szappanos vagy jódsós fürdők. Egyebeket lásd a gümőkóránál, illetőleg bujakóránál, gerincvelőgyulladásnál, tályognál.

Vérgyűlés. (*Haematoma*.) Kezdetben nyugalom, jeges borogatás, összeszorító kötés, 1—2 hét múlva pára-kötés, óvatos kenegetés. Nagyfokú, gyorsan növekedő gennyedő vagy renyhén muló vérgyűlés sebészileg kezelendő.

Körömméreg. (*Panaritium, paronychia*.) Gőzölés, pára-kötés alkohollal, vagy Burow-oldattal, vagy egyezrelékes sublimáttal; lágyítókenőcs, bór-, zinkkenőcs; egyebeket lásd a tályognál.

Hajhullás, kopaszodás. (*Effluvium capillorum, alopecia*.) Vérszegénység, gyomor- és bélbántalmak, fejfájások, bujakór elsősorban kezelendők. Egyébként fejmasszázs, erős fésülés és kefézés, bőrizgató eljárás hőhatással, ultra-violet sugarakkal. Azonkívül itt adunk egy egyetemes receptet:

<i>Rp.</i> Ac. borici	Tinct. cantharid.
Ac. salicyli aa. 2·0	Tinct. capsici aa. 3·0
Tinct. veratri vir.	Spir. vini Gallici 500·0
Tinct. benzoës	DS. Sörteecsettel a fejre dörzsölni.

Ajánlják még a kénes kenőcsöt, higanyos glicerint, resorcint. naphtholt, chloralhydratot, chrysarobint, tannint stb.

Szeplő. (*Chloasma, ephelides*.) A legjobb óvószer a szeplő ellen nedves arccal nem menni ki a napra. A szeplőt mostanában szénsavhóval kezelik, ami nem olcsó. A közkeletű hámlasztókenőcsökben rendszeren higany van, ami felette ártalmas a szemre. Erős hámlasztókenőcs egyébként a következő:

<i>Rp.</i> Naphtoli B.	Lanolini aa. 20·0
Zinci oxyd.	M. f. pasta.
Sulf. pp. aa. 5·0	S. Sörteecsettel fölkenni s félóra mulva lemosni.
Sapon. vir.	

<i>Rp.</i> Kalii acet. 1·0	Ol. Neroli gutt. II.
Apu. dest. 50·0	DS. A szeplőket gondosan érinteni.
Spir. vini Gall. 20·0	
Ol. rosae gutt. I.	

<i>Rp.</i> Ammon. chlor.	Lact. vaccin. 80·0
Ac. hydrochlor. aa. 5·0	DS. Nyári-szeplőtej.
Glycerini 40·0	

Fejtetű. (*Pediculi capitis*.) Petrol- és faolajjal való fejdörzsölés, két nap mulva szappanos és borecetes langyos lemosás, azután lágyítókenőcs.

Lapostetű. (*Pediculi pubis*.) Szürkekenőcs, perubalzsam.

Kosz. (*Favus*.) Erős szappanos lemosás, kátrányolaj tízannyi szesszel, sacilos-kenőcs.

Koppasztósömör. (*Herpes tonsurans*.) Ecsetelés jódtinktúrával, kátrányolajjal (mint előbbi pontban) lemosás 2 százalékos salicilos alkohollal és Wilkinson-kenőccsel.

Rüh. (*Skabies*.) Veszünk a Wilkinson módosított kenőcséből 10 dekát a drogériában, bedörzsöljük a rühös helyet s utána keményítőporral behintjük. Ezt 3 napig végezzük, aztán 8 napig csak keményítőporral hintjük be az illető helyet s a következő napon langyos fürdőt vesz a beteg. — Vagy: félóráig kenjük szappanos-vízzel reggel és este 2—4 napon keresztül s a szappanozás után bekenjük a következő kenőcsök egyikével:

Rp. Naphtholi B. 15·0
Saponis vir.
Axung. aa. 80.
Cretae albae pulv. 100·0

Rp. Florum sulphur.
Olei cadini aa. 20·0
Cretae albae 2·0
Saponis vir.
Axung, aa. 40·0

Enyhébb eseteknél a peribalzsam (valódi) is elegendő. Drágább szerek: lavandula-olaj, szegfűszeg-olaj stb.

Viszketéseknél először is a belső bajokat (gyomor-, bélvese-, májbaj, aranyér, cukorhaj) kutassuk. Külsőleg a fenti kenőcsök, továbbá borszeszes, karbolos, mentholos lemosások.

Bőrüszkösödés. (*Gangrena cutis.*) Meleg borogatások, 5 százalékos bőrkenőcs, bő és bűzös váladéknál 3 százalékos hydrogenium hyperoxydatummal való mosás, jodoformos kötözések, langyos fürdők.

Bőrfiarkas. (*Lupus.*) Gyulladásos hevenyész eseteknél zinkkenőcs. Idültebb eseteknél:

Rp. Chrysarob. 4·0
Ac. salic 5·0
Ungu. simpl. 80·0
M. f. ungu.
D. S. Kenőcs naponta egyszer változtatandó.

Rp. Arsenic. albi 1·0
Cinnabar. fact. 3·0
Ungu. emoll. 20·0
Ac. salicyl. aa. 7·0
D. S. Kenőcs

Rp. Pyrogalloli
Resorcini
Gelanthi
Talcí pulv. aa. 5·0
M. f. pasta mollis.
D. S. Vastagon vászonra kenni.

Rp. Kalii caust.
Calcis vivae aa. 20·0
Spir. vini conc. q. s.
Ut f. pasta.

Az egyes alkatrészek a használat alatt keverendők össze.

A fenti kenőcsök nagy vigyázatot igényelnek s csak egy tenyérszerű felületre alkalmazhatók. Gyermekeknél inkább jódtinktúrával kell kísérletezni. Ajánlják még a 20 százalékos hypermangan-oldattal való borogatásokat. A Röntgen-sugarakkal, ultraviolett-sugarakkal, lapis-oldattal, sebészi kikaparással való gyógyítás, helyesebben: kiirtás mellett a német természetgyógyászok sok sikerrel alkalmazzák a vérjavító szerekkel való belső gyógyítást.

Pikkelyes sömör. (Psoriasis.) A pikkelyes helyeket bekenik vazelinnal, vagy zsíros kenőccsel s néhány óra múlva szappanos vízzel erősen lemossák, azután a bőrfarkasnál említett kenőcsök egyikét rákenik. — Ajánlják még a kátrányolajjal való bekenést, utána meleg fürdő s rögtön szappanos lemosás, leszárítás és zsíros kenőccsel való bekenés. Meleg fürdők és bepakolások is eredményesek, valamint a káliszappannal és ichthyollal való bekenések. A német természetgyógyászok ezt a bajt is vérjavító belső szerekkel gyógyítják.

Bőrholyagosodás. (Pemphix.) A szétszórtan levő hólyagokat úgy kezeljük, mint a sömört (lásd fentebb). A nagyobb hólyagokat felszúrjuk. A nyitott hólyagokra szárítóporokat (keményítő, xeroform stb.) hintünk. Gyulladások ellen hideg borogatásokat alkalmazunk. A nedvedző, fekélyesedő helyekre bőrkenőcsöt teszünk. Jók a langyos fürdők, cserhéjfőzetnek, vagy kalium hypermanganicumnak hozzáadásával. Kénkenőcs, zinkkenőcs használata is ajánlatos. Belsőleg erősítőszerek használandók.

Bőrkeményedés. (Skleroderma, pachydermia.) Erősítőszerek, jódsós fürdők, szürkekenőcs, jódkenőcs, kékgálicos kenőcs stb.

Bőrszárazság. (Xerodermia.) Chininkenőcs, pyrogallolkenőcs, arzénpaszta.

Bőrizadás. (Hyperydrosis.) A sokat hirdetett lábsók nevezetesebb alkatrészei ezek: salicylsav, ólomacet, tejsav, timsó, formalin, naphthol B., tannoform, keményítő, menthol. Ajánlják a dyachylon-kenőcsöt is. A német természetgyógyászok azonban helytelenítik az izzadásnak az iparilag előállított összehúzószerekkel való meggátolását, mert így a természet nem lesz képes a káros anyagokat a szervezetből kidolgozni. Mindenesetre jók az esti hideg lemosások, a cserhéj főzetével való fürösztetések, szappanozás, éjjelre nedves harisnya használása. Az izzadó kezekre jó ézenkívül az alkoholos, glicerines lemosás is.

Csalánkiütés. (Urticaria.) Kutassuk ki először az előidéző belső bajt. Adjunk a betegnek étkezés után szódabikarbónát és rhebarbara-port, vérjavítókat, továbbá langyos fürdőket korpával. S azonkívül a viszketegségnél (lásd fentebb) mondottakat alkalmazzuk.

Tyúkszem. (Tyloma.) Este meleg lábfürdő, utána salicilbórsavas, továbbá diachylon- vagy szürkekenőcs.

Fülbajok.

Fülzsírgyülemelés. (*Accumulatio ceruminis.*) Kifeccskendezés 3 százalékos langyos bóroldattal, vagy 1 százalékos szódabikarbóna-oldattal; langyos mandulaolaj vagy glicerin beöntése a fülbe.

Fülfagyás. (*Congelatio auriculae.*) Vörösséggel, vérbőséggel, duzzadással, viszketéssel járó fagyásnál dörzsölés hóval, hideg borogatás ólomvízzel. Savas vérömléses fagyásnál sebészi ollózás és bőr-, cink-, lanolin-kenőcs. Idült fagyásnál dörzsölés forróvízzel naponta többször, továbbá ólom-, kámfor és jódkenőcs,

Idegen testnek (*corpus alienum*) a fülbe való bejutásakor vagy kifeccskendezést kell megkísérteni (a kifeccskendezéshez langyos víz, vagy táblaolaj használandó), vagy pedig az orvos vegye ki horoggal. A tüvel való kipiszkálástól óvakodjunk, mert esetleg így még beljebb tolhatjuk az idegen testet, pláne, ha az valami bogárféle. Ha a fülbe jutott idegen test már a dobhártyát is megsértette, akkor nem szabad a fülbe fecskendezni.

Fülzúgás. Okozhatják: vértódulás, idegzsába, csúzos bántalmak, fülgyulladás, fülbedugulás, fülzsírfelhalmozódás, vérszegénység, érelmeszesedés, idegesség, dobhártyabaj, orrgaratbaj. Az alapbántalom kezelésén kívül ajánlatos a nyakkenetetés, langyos fülfecskendés.

Meiner-féle betegség. Gutaütésszerűen beálló szédülés, hányás vagy hányásinger, nagyfokú fülzúgás, vagy teljes sükettség jellemzi. Oka ismeretlen. Kezelése: nyugalom, jéghideg borogatások a fülre, forró lábfürdők, hashajtók, érvágás, piócák, köpölyözés, később jódkálium, esetleg pilocarpin.

Dobhártyagyulladás. (*Myringitis.*) Hevenyész eseteknél carbol-glycerines becseppentés, idült eseteknél kifeccskendés bóroldattal, vagy lapisfecskendés (ha a dobhártya ép). Esetleg sebészi kezelés.

Fülsába. (Otalgia.) Az alapbántalomnak (csúz, köszvény, odvas fog, hülés, garat- vagy gégebaj, a háromágú idegzsábája) kezelésére megszűnik. Egyébként langyos fülfecskendés, gargarizálás althaea főzetével.

Fülvérdaganat. (Othaematoma.) Feszés, hullámzó, körülírt vértódulások a fülkagyló alatt. Nyomókötés, esetleg felszúrás.

Fülgyulladás. (Otitis.) A külső fülgyulladásnál a fülkagyló megdagad, kivörösödik; néha a fül egész környékét eltölti a heves, fúró, kopogó fájdalom, a hallójárat kiszárad, hallózavarok állnak be s olykor láz is támad. Könnyen elkelevényesedik; ha a kelevény megnyílik, akkor a gyulladás néhány nap alatt elmúlik. A fülközépgyulladásnál a beteg nagyon nehezen hall, a füle zúg, sípol, nyomást, feszülést, heves fájdalmakat érez benne. A nyálkahártya megvastagodik s a szétfolyó geny úgy felgyülemlik, hogy a dobhártyát is átiúrhatja, sőt az agyra is áttérjedhet és halált okozhat.

Külső fülgyulladásnál fölmelegedő borogatások, párákötés Burow-oldattal. Kezdődő kelevénynél ecsetelés phenol- és kámmorral. A gennyedt kelevényt föl vágjuk. Azután tamponálás Burow-oldatba mártott gézzel, vagy párákötés. Kiterjedt külső fülgyulladásnál gyulladáscsillapítás jéghideg borogatással, vagy párákötés alumen aceticummal; idült eseteknél olomecet, borszesz, alumen aceticum, vagy egyéb összehúzó szer. Egyszerű hevenyész fülközépgyulladásnál carbol-glycerin fülcseppek, a fájdalmak ellen hideg borogatás, az izzadmány elosztatására szakszerű levegőbefúvás. Genyes, hevenyész középfülgyulladásnál sebészi dobüregcsapolás, azután jéghideg borogatás, a geny eltávolítása és fertőtlenítés hydrog. hyperoxidatummal. Idült, genyes fülközépgyulladásnál a bűzös genyet langyos bóroldattal fecskendjük ki, azután hydrog. hyperoxidot cseppentünk a fülbe, majd száraz vattával kitöröljük a fület és szárítóport fúvunk bele. Bonyolult eseteknél a csontszú, csontvelőgyulladás, gümőkór, az úgynevezett gyöngydaganat stb. kezelendő. — Fűlszaggyatások ellen legcélszerűbb a meleg párolás, esetleg hársfa-, vagy bodzavirág főzetével. Fülgyulladásoknál a fültőre rakott 1—2 pióca a bajt sokszor egészen megszünteti.

Fülkürtgyulladás. (Salpingitis.) Enye eseteknél az orrfúvás mellőzése és az orr nyálkahártyájának fecskendése cocain-tonogennal, vagy az orrgarat ecsetelése összehúzószerekkel. Ha

a fülzúgás, nagyothallás állandó, akkor szakszerű levegőbefúvást kell foganatosítani, vagy kathetert kell betolni. Idült eseteknél a túltengő, búrjázó részek eltávolítandók s azután az előbb leirt kezelés foganatosítandó.

Fülvérzés. A dobhártyából, polypokból, sérüléstől eredő vérzések vattatamponálásra megszűnek. A fejverőérből eredő vérzésnél idejekorán le kell kötni a fejverőeret, különben a vérzés halált okoz.

Szembajok

Csakis a házilag kezelhető szembajokról szólunk.

Kötőhártyagyulladás. A hurutos alaknál borogatás 3 százalékos, langyos bórsavoldattal háromszor naponta. A szemhéjak összeragadása ellen bórvazelin-kenőcs estére. Bővebb váladékképződés esetén orvosi ecsetelés. A krupos alaknál gyakrabbi kimosás bórsavoldattal, azután orvosi ecsetelés. Idült hurutos eseteknél orvosi kezelés szükséges. Tüszős (follicularis) alaknál ólomvizes borogatás. Ótvaros alaknál borogatás kamillateával, vagy bórsavoldattal, bórvazelinoldattal; egyébként orvosi kezelés. — A tavaszi kötőhártyagyulladásnál zöldessárga üveg, a viszketés ellen bórsavoldattal való borogatás.

Szemhéjsömör. (*Ekzema palpebrae.*) A varat 3 százalékos bórsavoldattal leáztatjuk, azután bórvazelines kenőcsöt kenünk a helyére.

Árpa. (*Hordeolum.*) Meleg borogatás 2—3-szor napjában 3 százalékos bórsavoldattal vagy kamillateával.

Gyermekeápolás.

Az újszülöttet megfüröszttése után olajjal is jó lemosni; azután nem füröszttjük a köldökszínór leválásáig. A szoptatást másnap is lehet kezdeni; két hétig két óránként, azután három óránként szopják a gyermek.

A koraszülöttet melegben kell tartani vattába göngyölni, melegítő-palackokkal melengetni, gyakori 37—40° C. fürdőket adni neki. A szoba hőmérséke 26—28° C. legyen. Éjjel is szoptatni kell két-három óránként.

A köldökszínórt minden nap kötözni kell. A gyermek pólyája ne legyen szoros, a lábainak legyen elegendő helyük s a kezeit hagyjuk szabadon.

Az egészséges újszülött átlagos súlya 3—3.5 kg. (A fiúk rendszeren súlyosabbak a lányoknál.) Az első napokban ez a súly 15—20 dekával csökkenhet, de két hét alatt rendszeren pótlódik s az első év végéig folyton emelkedik. A fiúk testének átlagos hossza 50 cm., a lányoké 49 cm.

Maga az anya szoptassa a csecsemőjét; ezáltal nemcsak a csecsemőnek használ, hanem magát is megóvjá a szülés káros utókövetkezményeitől. A nagy gyermekhalandóságot kivált a mesterséges táplálás okozza. Ha azonban az anya nyavalyatörős, tüdővésztes vagy egyéb fertőző baja van, vagy láza s némelyek szerint, ha hisztériás, nagyon gyönges, vagy vérszegény, akkor ne szoptassa a gyermekét. Havivérzés, emlőgyulladás nem ok a szoptatás abbahagyására. Jó dajka hiányában felére, vagy harmadára, hígított sterilizált tehéntejjel tápláljuk a csecsemőt. Nincs olyan étel, ami a szoptató nőnek tiltva volna. Elegendő 6—8 hónapig szoptatni a gyermeket. Az elválasztás 3—4 hétig tartson s úgy történjék, hogy az egyik szopás helyett húslevest adunk neki tápiókával. (A levesbe ne tegyünk fűszert s a zsírt szedjük le róla.) Ha ezt megszokta a gyermek, akkor a következő héten a másik szoptatás helyett

tehéntejet adunk neki kétszersülttel. A harmadik héten megint elhagyunk egy szoptatást s helyette árpakávét adunk, majd tejbe-főtt darát, vagy tápiókát, később áttört főzeléket (zöldborsót, parajt, sárgarépat), azután reggelire és ozsonnára árpakávét kétszersülttel, délre húslevest tápiókával s áttört főzeléket, vacsorára tejbe-főtt tápiókát, éjjelre esetleg tejet teával.

Szépségápolás.

A) Mosdóvízhez.

<i>Rp.</i> Kalii carbon	2·0	<i>DS.</i> 1 evőkanálnyit
Tinct. benzoës	10·0	egy mosdóvízhez.
Aqu. rosae	100·0	

Zsíros arcbőrnél:

<i>Rp.</i> Natr. carbon	5·0	Extr. milleflor gutt. X.
Aqu. rosae	100·0	<i>DS.</i> Arcmasszáshoz.
Glycerini	50·0	
<i>Rp.</i> Boracis Ven.	20·0	<i>Rp.</i> Boracis Ven. 6·0
Emuls. amygd. amar.	200·0	Lact. vaccin. 100·0
Tinct. benzoës	10·0	Extr. Roses Thé gutt X.
<i>DS.</i> 2—3 kávéskanálnyit		<i>DS.</i> Szépitőtej. Este az arcot
a mosdóvízhez.		vele lemosni.

B) Arc krémek:

<i>Rp.</i> Cerae albae		<i>Rp.</i> Cerae fl. 30·0	
Cetacei aa.	8·0	Liqu. ammon. caust.	5·0
Ol. amygd. dulc.	50·0	Aqu. dest.	75·0
Vasellini puriss.		DS. Viaszkrém.	
Aqu. Rosae aa.	20·0	<i>Rp.</i> Ac. stearin	50·0
Boracis Ven.	1·0	Lipu. Ammon. caust	5·0
Ol. Ros. gutt. II.		Aqu. dest.	75·0
DS. Coldcream.		DS. Stearinkrém.	
<i>Rp.</i> Lanolini anhydr.	13·0	Aqu. dest.	6·0
Ol. vasellini	4·0	Terpineoli	0·01
Ceresini	1·0	DS. Orgonalanolinkrém.	
<i>Rp.</i> Bism. subnitr.		<i>Rp.</i> Bism. subnitr.	
Borac. Ven. aa.	2·5	Boracis Ven. aa.	2·5
Ungu. emoll.	50·0	Ungu. cosmet.	50·0
D2. Zsíros arc krém.		DS. Nappali arc krém.	

Mitesserek ellen:

Rp. Sulphur pp. Aqu. rosae aa. 100·0
Glycerini aa. 5·0 DS. Felrázva az arcbőrre kenni.
Aqu. calcis.

Izzadás ellen:

Rp. Ac. tartar. 20·0
Talc. Ven. 80·0
DS. Hintőpor.

FÜGGELÉK.

A vérbaj (lues) gyógyításáról.

Ennek az elterjedt betegségnek gyógyítása rendkívül sok szakembert foglalkoztat mostanában. Nem célunk ezen a helyen semmiféle csodaszert ajánlani, mert hiszen nincs, csupán a száraz adatoknak pontos felsorolására szorítkozunk s az olvasóra bízunk az ítélkezéssel.

Ami a vérbajnak fölismerését illeti, közismert dolog, hogy a fölismerés legtöbbször későn történik, akkor, amikor a méreg már az egész szervezetben elterjedt, amikor a testen megjelennek a jellegzetes foltok, kiütések s a beteg fájdalmakat, izomgyulladásokat, lázt, izgalmi tüneteket stb. érez. A vérvizsgálat egyébként mindent eldönt, itt tehát csak a gyógyítás módzataival foglalkozunk.

1. Köztudomású dolog, hogy a lues gyógyításánál a kénesőt, (higany) specifikus szer gyanánt alkalmazzák. Vámosssyék „Gyógy-szertana“ a következőképen vélekedik a kénesőről: „A hatásmód mikéntje felől még ma sem vagyunk egészen tisztában. A kénesőkúrák alkalmazásával a szervezetbe juttatott kéneső mennyisége oly csekély, hogy sokan méltán kételkednek abban, hogy ez a kórokozó mikro-organizmusok elölésével hathasson.“ Ez magyarrá fordítva annyit jelent, hogy, ha az egész bakterium állományt ki akarnám pusztítani a betegből, akkor a beteget magát is megölném a sok kénesővel; minthogy pedig ezt nem tehetem, ergo a bakteriumoknak mondjuk 20 százalékát élve hagyom és, amikor megint elszaporodnak, megismétlem a kénesőkúrát.

2. A salvarsanról azt írja a fentemlített szakkönyv, hogy „azt is megállapíthatjuk, hogy nem váltak minden tekintetben valóra azok a szertelen reménységek, amelyeket kezdetben a nagyközönség és egyes vérmesebb orvosok a felfedezés idején e szerhez fűztek és hogy a salvarsan alkalmazásának vannak komoly veszélyei is. Kétségtelen az is, hogy vannak esetek, amikor a salvarsan hatástalan, vagy nem kielégítő hatású. A salvarsan hatásának lényegét nem ismerjük. A szer veszélyességét jelentékenyen növelik egyfelől az alkalmazás módjában, másfelől a beteg állapotá-

ban rejlő okok.“ Eláruljuk az olvasónak, hogy az arzén itt öt vegyértékkel szerepel, akár az arzénsavban, ez pedig kétkeresztes mérég.

3. Nálunk szinte kórusban kiabálnak a *lindewiesei* kúra ellen, amelynek megalapítója egy ottani szőlősgazda volt. Azonban a tudósoknak minden tiltakozása ellenében is fennáll az a megcáfolhatatlan faktum, hogy Lindewiesében évente többszáz beteg gyógyul meg, sőt Budapesten régi társaságuk is van az ott meggyógyult betegeknek. A lindewiesei kúra lényegében izzasztásból és szomjazzatásból áll, ezzel az eljárással takarítják ki a szervezetből a káros anyagokat. Ezt a kúrát ottan igen szigorúan hajtják végre, persze szakszerű felügyelet mellett. Tudunk azonban számtalan sok esetet, amikor ezt a kúrát otthon, mérsékelt formában végezték s néhány hónap múlva szép eredményt értek el. Az izzasztás begöngyölésekkel foganatosítható. (Ezt a vízkórnál stb. leírtuk.) A szomjazás erőlyes keresztülvitele céljából pedig mellőzni kell a zsíros, fűszeres ételeket, főtt tésztákat, friss kenyeret (száraz zsemlyét adunk helyette) a babot, borsót, lencsét s általában mindazt, ami szomjazzat.

4. A vérhaj ellen régidők óta használják a jódot is, ami ásványvizeinkben is található. Szintúgy használják a lithiumos ásványvizeket is, „a szervezet átöblítése céljából“. Nálunk teljesen mellőzik a vértisztító növényeket (antidyskratica) Ausztriában, Németországban stb. pedig hivatalos gyógyszerek. Vigyázzunk azonban, mert „vértisztító“ elnevezés alatt sok haszontalan füvet hirdetnek és árulnak manapság.

Az orvosságok csoportos repertórium.

*I. Erősítőszer*ek (roborantia): Vas, foszfor, mész, arzén. (Ásványvizeinkben mind megvan.) *A többi növényi szer.* Erősítőszereket használunk vérszegénységnél, lesóványodásnál, gyomorhurutnál stb.

II. Melltisztítószerek (pectoralia). *Lágyítók* (emollientia). Ammoniumsók, konyhasós és natrium-bicarbonátos ásványvizek, jódalkáliák. *A többi növényi szer.* A lágyítószerek: olajok, zsírok stb. Ide sorozhatók a hánytatószer: ipecacuanha, stibium, apomorphin, rézgálic.

III. Vizelethajtók (diuretica.) Felosztásuk a következő: *Sós vizelethajtók:* kalium és natrium aceticum, lithiumsók (ásványvízi anyag) ureum, amin-bázisok (urotropin, piperazin) kalomel. Ezek vesebajnál, szívbajnál, csúznál, érlemeszedésnél használhatók; a lithium az egyetlen komoly szer közülük. *b) Gyűszünke-csoport:* gyűszünke, tengeri hagyma, tavaszi hérics, májusi gyöngyvirág, hunyor. (Csupa növényi szer.) Szívbajoknál használatosak. *c) Coffein-csoport:* diuretin, agurin, uropherin, theocin. Vizi-

betegségnél, érelmeszesedésnél stb. használatnak az orvos előírta adagokban. *d) Erős vizelethajtók.* Ez mind növényi szer. (A kőrisbogar, svábbogar, cserebogár, terpentinelaj szintén víz-hajthatású. *c) Kankóellenesek:* santalolaj, copaiva-balzsam, cubeba kivonat, kawa, pichi stb.

IV. Hashajtók. (Cathartica.) Glaubersó (karlsbadi só) keserűs, bázisos szénsavas magnézia, borkő, seignette-só, kalomel, phenolphtalein (purgó), manna, ricinusolaj, crotonolaj (veszélyes!). *A többi növényi szer.*

V. Összehúzószerek. (Adstringentia.) Felosztásuk a következő: *a) nehéz fém-sók* (leginkább külsőleg használhatók): ezüstvegyületek, ólomsók, rézsók, zinksók, bismuthsók, aluminiumvegyületek. *b) Növényi szerek.*

VI. Élősdiek elleni szerek (antiparasitica.) Felosztásuk a következő: *a) féregűzőszerek:* gránátalma, kussovirág, kamala, aranyos páfrány, arecadió, tökmag, cinavirág, santonin, tanaacetum. *b) bőrétöldiellenesek:* perubalzsam, styrax, kén, bükkfakátrány, nyírfakátrány, ichthyol, naphthol, pyrogallol, chrysarobin. *c) Fertőtlenítők és baktériumpusztítók:* oxigén, ozon, klórsavas kálium, kálium hypermanganicum, klór, klórmész, jodoform, bórsav, borax, kénesó, formaldehyd (vagy formalin, formol, lysoform), phenol (karbolsav) resorcin, kresol, kreozot (guajacol, duotal, sirolin, thiocol, fagifor), kámfor, menthol, fahéjsav, benzoésav, salicylsav. Idetartoznak az oltóanyagok is.

VII. Savak, lúgok (alterantia, resolventia). Hangya-, ecet-, tej-, borkő-, citrom-, só-, foszfór-, salétrom-, kénsav, kálilúg, lúgkő, égetett mész, égetett magnézia, hamuszír, szóda, szóda-bikarbóna, szénsavas ammonia, konyhasó. A németek idesorozzák a jódot is.

VIII. Lázcsökkentők: chinin, salicylsav, antipyrinfélék.

IX. Fájdalomcsillapító, bódító- és altatószerek.

X. Izgatószer. Ide sorozhatók a belsőleg izgatószereken kívül a bőrizgatók: mustár, torma, kámfor, kőrisbogar, euphorbium, zászpakikirics, krotón-olaj, paprika, hangyasav stb.

Jegyzet. A növényi szerek elnevezés alatt nem csupán a fűvek értendők, sőt leginkább az exotikus fák gyökere, héja, magva használatnak a gyógyászatban. A növényi szerek felsorolását azért mellőztük, mert nálunk vajmi keveset használnak közülük a hivatalos orvosi gyakorlatban, míg a német gyógyszer-tani könyvek igen sokat ősrégi idők óta hatásosaknak tanítanak. Ne hagyjuk azonban megtéveszteni magunkat olyan tudománytalan nyomtatványok által, amelyekben képtelen fűveket gyógynövényekként ajánlanak.

Aki bármit e könyvben nem ért meg, forduljon bizalommal hozzánk (I. Mohai-út 25/a) s teljesen díjtalanul kap bármennyiszer fölvilágosítást.

ő-
r.
z-
u-

ü-
el,
!)).

t-
st-
n-

a
a,
a-
a-
n.
as
r-
),
al,
v,

t-
g,
a-
z-

en
r-

a
va
át
ik
y-
uk
at-
nt

n-
r-

